

NACIONALNI ŠUMARSKI CENTAR
LOVAČKI SAVEZ SRBIJE

ANALIZA TRENUOTNOG STANJA GAZDOVANJA DIVLJAČI U SRBIJI

2023

Ovaj projekat „Podrška održivom šumarstvu u Srbiji korišćenjem savremenih alata za upravljanje divljači“ realizovan od novembra 2022. do juna 2024. godine podržan je sredstvima Slovačke agencije za međunarodnu i razvojnu saradnju (broj projekta SAMRS/2022/ZB/1).

SLOVAK AGENCY
FOR INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

Autori: dr Bučko Jozef, dr Gubka Andrej, dr Danilović Milorad, dr Lavadinović Vukan, dr Popović Zoran,
dr Sarvaš Milan, dr Slamka Marijan

Urednik: dr Lavadinović Vukan

Sadržaj

Uvod	5
1. Prirodni uslovi.....	6
Slovačka Republika.....	6
Republika Srbija.....	7
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	9
2. Razvoj organizovanog lovstva	9
Slovačka republika.....	9
Republika Srbija.....	11
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	15
3. Sadašnja struktura lovišta u zemlji, vlasništvo nad lovištimi.....	15
Slovačka republika.....	15
Republika Srbija.....	17
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	21
4. Glavne vrste divljači.....	21
Slovačka republika.....	21
Republika Srbija.....	26
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	29
5. Zaštita prirode i odnos prema lovstvu.....	29
Slovačka republika.....	29
Republika Srbija.....	30
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	31
6. Dosadašnji način vođenja i organizovanja lova	31
Slovačka republika.....	31
Republika Srbija.....	33
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	37
7. Lovna evidencija, izveštaji, statistika - način prikupljanja informacija iz oblasti lovstva	37
Slovačka republika.....	37
Republika Srbija.....	39
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	39
8. Ekonomski pokazatelji lovnog gazdovanja	39
Slovačka republika.....	39
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	41
9. Međunarodna saradnja	41

Slovačka republika.....	41
Republika Srbija	42
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	42
10.Lovačke manifestacije	42
Slovačka republika.....	42
Republika Srbija.....	43
Upoređenje Slovačke i Srbije.....	43
11. Glavni problemi i moguće pretnje savremenog lova - SWOT analiza	43
Slovačka Republika	43
Republika Srbija.....	44
12. Dalja saradnja u oblasti lovstva	45
13. Literatura	46

Uvod

Saradnja između Nacionalnog šumarskog centra (glavni partner) i dva srpska partnera, Lovačkog saveza Srbije i Uprave za šume Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodopoprive Republike Srbije, je rezultirala u 2022. godini predlogom projekta „**Podrška trajno održivom šumarstvu u Srbiji posredstvom korišćenja modernih alata u gazdovanju divljači**“. Predlog projekta je upućen Slovačkoj agenciji za međunarodnu pomoć, gde je nakon odobrenja u novembru 2022. godine počela njegova primena.

Cilj projekta je podrška održivom šumarstvu. Aktivnosti projekta direktno su vezane za oblast unapređenja gazdovanja divljači, što će doprineti ukupnom unapređenju gazdovanja šumama u Srbiji. Uglavnom se radi o obradi analize trenutnog stanja gazdovanja divljači u Srbiji i izradi metodologije za otkrivanje prisustva divljači i mogućih šteta na šumi. Ovako dobijene informacije, zajedno sa iskustvom sproveđenja zajedničkih studijskih putovanja u Slovačkoj i Srbiji i edukativnim aktivnostima, omogućiće efikasan prenos znanja ka ciljnim grupama. Srpski partneri projekta će naknadno primenjivati rezultate projekta u metodičkom vođenju šumskog i lovnog gazdovanja u Srbiji. U okviru projekta biće pripremljen i dizajn baze podataka za monitoring divljači, koji će činiti osnovu za kreiranje lovnog informacionog sistema u Srbiji. Na ovaj način će realizacija projekta doprineti i ispunjenju ciljeva zajedničke komisije za ekonomsku saradnju između Slovačke Republike i Republike Srbije, gde je u oblasti poljoprivrede srpska strana definisala interes za saradnju u izgradnji informacionog sistema za šumarstvo i lovstvo.

U okviru razrade analize sadašnjeg stanja upravljanja divljači, pažnja je bila usmerena na poređenje situacije u Slovačkoj i Srbiji sa akcentom na definisanje problematičnih područja i utvrđivanju kriterijuma za njen održivi razvoj u najbližem razdoblju.

1. Prirodni uslovi

Slovačka Republika

Slovačka je relativno mala srednjoevropska država sa površinom od 49 035 km² i izduženog oblika u pravcu istok-zapad. Pejzaž uglavnom oblikuje gorski Karpatski masiv, koji pravi brdsko-planinski reljef sa unutrašnjim Karpatskim kotlinama i nizijama, pri čemu se nizije uglavnom nalaze na jugozapadu i jugoistoku teritorije, a sever uglavnom čine planinska područja. Najniža tačka je samo 98 metara nadmorske visine (Klin nad Bodrogom), a najviša tačka je Gerlahovski štit (2.654 m.n.v.), koji je ujedno i najviši vrh Karpatskog venca.

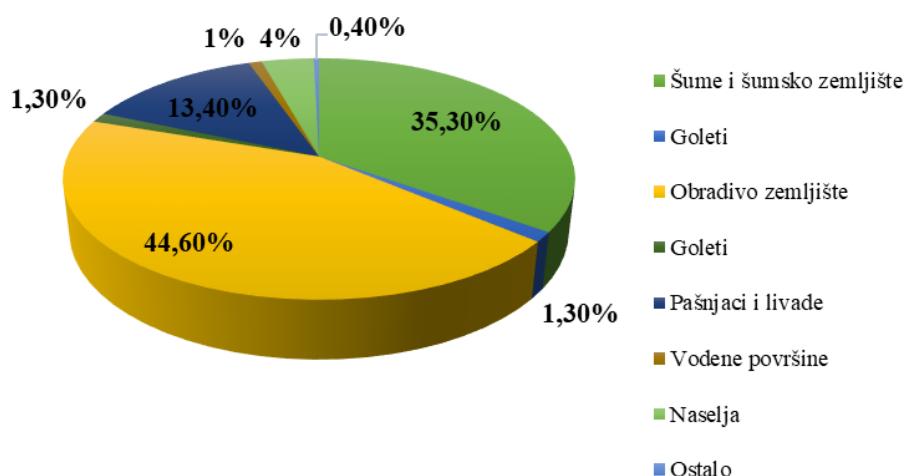
Planinski venci, posebno visoki, čine značajne klimatske podele i zajedno sa fragmentisanim terenom značajno utiču na pojedine klimatske elemente, posebno na temperaturu vazduha, atmosferske padavine, vlažnost vazduha, oblačnost, osunčanost i uslove veta i sl. Zato nizije, kotlinе, doline, padine i grebeni planinskih masiva imaju drugačiji klimatski karakter. Na osnovu dugoročnih merenja temperature vazduha iz nekoliko regiona Slovačke, Dunavska nizija je u proseku najtoplja oblast, sa prosečnom temperaturom vazduha od -1 do -2 °C u januaru, 18 do 21 °C u julu a godišnji prosek od 9 do 11 °C (s' tim da ka 11 °C stremi prosečna temperatura vazduha u centru Bratislave i na nekim padinama okrenutim prema jugu). Na području Istočnoslovačke nizije prosečna temperatura vazduha je nešto niža. U kotlinama i dolinama reka, prateći nizije, prosečna godišnja temperatura vazduha dostiže vrednosti u rasponu od 6 do 8 °C, u najvišim kotlinama je ispod 6 °C. Prosečna godišnja temperatura vazduha opada sa nadmorskom visinom. Na nadmorskoj visini od 1000 m dostiže prosečnu vrednost od 4 do 5 °C, na nadmorskoj visini od 2000 m. oko -1 °C, na grebenima Visokih Tatri manje od -3 °C. U Slovačkoj, prosečna godišnja količina padavina varira od manje od 500 mm u oblasti Galante, Senca i istočnog dela Žitnog ostrva, do približno 2.000 mm u Visokim Tatrama. Količina padavina u Slovačkoj generalno raste sa nadmorskom visinom za približno 50-60 mm na 100 m visine. Tokom godine, oko 40% padavina padne u letnjem periodu (jun-avgust), 25% u proleće, 20% u jesen i 15% u zimu (preovladavanje padavina u letnjem periodu).

Po svojoj prirodi, Slovačka je agrarna zemlja. Poljoprivredno zemljište zauzima oko 48% teritorije (2.375.025 ha), dok obradivo zemljište ima površinu od 1.405 hiljada ha, trajne travnate površine 850 000 ha a ostatak čine baštne, voćnjaci, vinogradi i hmeljare. Površina poljoprivrednog zemljišta u Slovačkoj se postepeno smanjuje od 1993. godine. Obradivo zemljište je pre svega koncentrisano u ravničarskim područjima na jugozapadu i jugoistoku Slovačke, gde zauzima velike, integrisane površine sa minimumom šumske vegetacije. Najčešće se uzgajaju žitarice (deo obradive zemlje: 55% – uglavnom pšenica, ječam i kukuruz) i uljarice (22% – uglavnom uljana repica, suncokret i soja) (Izveštaj o poljoprivredi, 2021).

Prema zbirnim informacijama o stanju šuma, površina šumskog zemljišta u Slovačkoj 2021. godine je dostigla 2,025 miliona hektara, od čega je šumsko zemljište (šumske sastojine) 1.953 mil. ha. Pokrivenost šumama je izračunata na osnovu površine šumskog zemljišta i iznosi 41,3% ukupne površine Slovačke. U šumskim sastojinama preovlađuju liščari sa zastupljenosću od 64,25%. Zastupljenost četinara (35,75%) se smanjuje usled delovanja štetnih faktora u šumama na drvetu Smrče. Najviše zastupljene vrste drveća su bukva (34,8%), smrča (21,5%), hrast lužnjak i hrast kitnjak (10,4%) i bor sa 6,5% (Zelená správa, 2022).

Republika Srbija

Republika Srbija se nalazi u centralnom delu Balkanskog poluostrva u jugoistočnoj Evropi. Balkansko poluostrvo se smatra jednim od šest centara biodiverziteta u Evropi, između ostalog i zahvaljujući povoljnim klimatskim i orografskim karakteristikama. Zbog toga se Srbija odlikuje izuzetnom raznovrsnošću biljnog i životinjskog sveta. Prema podacima iz Strategije biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. naša država zauzima svega 2% Evropskog kontinenta, ali je ona stanište za 39% vrsta biljaka, 51% vrsta riba, 49% vrsta gmizavaca i vodozemaca, 67% sisara i 74% vrsta ptica autohtonih u Evropi (Lavadinović, 2016). Ukupna površina Srbije je 88 407 km². U Srbiji se mogu izdvojiti tri geografska regiona koji su u skladu sa administrativnom podelom države. Region Vojvodine se nalazi u severnom delu zemlje i sastoji se od nizijskih predela koji su deo Panonskog basena. Centralni deo Srbije je uglavnom brdovit, dok su planinski predeli na jugu i sastoje se od planinskih venaca Karpata, Rodopa i Dinarida (Vlada Republike Srbije, 2004). Iako se u Srbiji nalazi samo neznatan deo Karpatskog planinskog venca, on se u istočnom delu zemlje spaja sa Rodopima i čini značajan koridor za migraciju divljači, pogotovo krupnih zveri iz Rumunije i Bugarske. Dinarski planinski masiv se prostire Balkanskim poluostrvom od severo-zapada ka jugo-istoku (mapa 1) i takođe je značajan migracioni koridor za vrste kurpnih zveri kao što su medved i ris. Osim raznolike topografije, Srbija ima i veoma raznovrstan vodni sistem, gde reke pripadaju slivu Crnog, Jadranskog i Egejskog mora. Klima je umereno-kontinentalna, sa lokalnim varijacijama i prosečnom godišnjom količinom padavina od 896 mm (Turistička organizacija Srbije, 2012), ali sve izraženije klimatske promene izazivaju esktreme koji imaju različiti uticaj na biljni i životinjski svet. Prema Nacionalnoj inventuri šuma (Banković et al., 2008), šume u Srbiji pokrivaju 2 713 200,00 ha; šumko zemljište pokriva 410 000,00 ha; obradivo zemljište je na 3 937 200,00 ha; pašnjaci i livade pokrivaju 1 182 800,00 ha; goleti su na 115 400,00 ha; vodene površine obuhvataju 89 800,00 ha; naselja se prostiru na 352 000,00 ha, dok preostalih 35 100,00 ha nije klasifikovano (Grafikon 1).

Grafikon 1. Namena površina u Srbiji (Banković et al., 2008).

Srbija ima po poslednjoj inventuri 29,1% ukupne teritorije pod šumama, što je čini srednje šumovitom državom (Banković i grupa autora, 2008). Nezvanični izvori ukazuju da će inventura šuma koja je trenutno u toku pokazati da se šumovitost povećala i da iznosi oko 40%. Prema Bankoviću i grupi autora (2008) u srpskim šumama dominiraju liščari, dok mešovito liščarsko-četinarske i čiste četinarske sastojine obuhvataju oko 11% ukupne šumovitosti. Prema istom izvoru u Srbiji su najčešće autohtone liščarske vrste drveća, uprkos potencijalima gajenja alohtonih četinarskih vrsta.

Mapa 1. Topografska mapa Srbije (Izvor: Wikipedia, 2022).

Podaci iz istraživanja Bankovića i grupe autora (2008) ukazuju na neravnomernu pokrivenost šumama u različitim krajevima naše države, pa je tako najniža šumovitost u Vojvodini sa 7,1%, dok je najviša u središnjoj Srbiji i kreće se oko 37,6%. Povećana šumovitost direktno utiče na učestalost sukoba između lovog i šumskega gazdovanja. U Srbiji dominiraju izdanačke šume sa skoro 2/3 zastupljenosti, dok sastojine visokog porekla obuhvataju oko 27% (Banković i grupa autora, 2008). Trenutno stanje srpskih šuma je posledica preplitanja ekoloških faktora i društvene odgovornosti prema korišćenju i zaštiti prirodnih resursa. Postojeća struktura šumskih sastojina ukazuje na potrebu za unapređenjem stanja, što nije lako uz prisustvo intenzivnog lovog gazdovanja.

Upoređenje Slovačke i Srbije

Slovačka i Srbija se odlikuju sličnim orografskim karakteristikama, pogotovo što obe države obuhvataju delove Panonske nizije i Karpatskog planinskog venca. Dodatne sličnosti u prirodnim odlikama se ogledaju u približno istom odnosu obradivog i šumskeg zemljišta, kao i kontinentalne klime koja je zastupljena u obe države. Razlike postoje u vegetacijskom sastavu šumskih ekosistema, ali ne u obimu koji bi uticao na sastav biološke raznolikosti lovne faune. Na osnovu svega navedenog se može zaključiti da su prirodne odlike Srbije i Slovačke pogodne za međusobno upoređivanje lovstva ovih dveju država.

2. Razvoj organizovanog lovstva

Slovačka republika

U prošlosti je pravo lova na teritoriji Slovačke uglavnom bila privilegija monarha i plemstva. Priroda prava lova, kao isključivo zemljoposedičke i plemićke privilegije, trajala je do ukidanja kmetstva. František Jozef I je zakonskim članom XX/1883 o lovstvu odredio zakonsku regulativu zakona o lovstvu i na teritoriji Slovačke. Istrajao je uprkos promenama koje su posle raspada Austro-Ugarske i stvaranja Prve Čehoslovačke ostale na snazi u Slovačkoj do kraja II svetskog rata i u nekim bitnim delovima do 1947. godine.

Šezdesetih godina 19. veka su nastala prva interesna lovačka društva, odnosno dugogodišnja gradska streljačka društva postepeno su se transformisala u lovačka društva. Međutim, oni nikako nisu bili deo organizacije šireg obima, jer u to vreme u Ugarskoj nije postojala centralna lovačka organizacija. Prva nacionalna organizacija bilo je Ugarsko državno lovačko udruženje, osnovano 1881. godine.

Prva češko-slovačka republika (1918 – 1938)

U Slovačkoj je 1920. godine osnovano Lovačko zaštitno društvo (LOS) za Slovačku. Njegov zadatak je, između ostalog, bio: da podrži obavljanje lovstva u skladu sa važećim propisima, i svim zakonskim sredstvima nastoji da poboljša uslove u lovstvu, da spreči pokušaje pogoršanja ekonomskog, društveno-političkog i etičkog značaja lova divljači, da pruži podršku vlasnicima i zakupcima lovišta u pravilnoj primeni zakona i propisa u lovnoj oblasti, itd. Između 1921. i 1925. godine LOS se sa tri ogranka i 165 članova proširio na 25 podružnica i 2568 članova. Tri godine nakon nastanka prve lovačke organizacije u Slovačkoj, u Češkoj i Moravskoj je 1923. godine osnovano Čehoslovačko lovačko jedinstvo (ČMSJ), koje se proglašilo za nacionalnu lovačku organizaciju, a LOS je postalo njen član. Međutim, saradnja je bila zategnuta i LOS je želeo da se povuče iz jedinstva 1928. godine. LOS je 1929. postao nezavisno udruženje, ali je ostao pridruženi član ČMSJ u nacionalnim pitanjima. 1934. LOS i ČMSJ su se ponovo ujedinili.

Razdoblje Slovačke države (1939 - 1945).

1939. godine, dolaskom rata, podelom Čehoslovačke Republike i uspostavljanjem Slovačke republike, oba udruženja su morala ponovo da se razdvoje. Tokom Drugog svetskog rata došlo je do opadanja aktivnosti LOS-a kao i organizovanog lova. Posle rata je doneta privremena zabrana lova na celoj teritoriji Slovačke zbog velikih gubitaka divljači tokom rata.

Slovačka u obnovljenoj ČSR (1945 – 1959)

Nakon nastanka Čehoslovačke 1947. godine, osnovana je nacionalna lovačka organizacija i usvojen je prvi jedinstveni zakon o lovstvu za celu Čehoslovačku. 18. decembra 1947. godine usvojen je prvi jedinstveni zakon o lovu za celu teritoriju Čehoslovačke pod brojem 225/1947 i stupio je na snagu 1. januara 1948. godine.

Čehoslovačka socialistička republika ČSSR (1960 – 1990)

Godine 1961. od dve dotadašnje zasebne lovačke organizacije stvorena je jedna nacionalna – Čehoslovački lovački savez (ČSMZ) sa Centralnim komitetom u Pragu. Narodna skupština je 1962. godine usvojila Zakon o lovstvu br. 23/1962 Z.z. Ovim zakonom je pravo lova odvojeno od svojine zemljišta i pojačan je uticaj državnih organa na vođenje lovstva, povećavajući minimalnu površinu lovišta.

Promene u politici koje su se desile 1968. godine dovele su do stvaranja Federacije država Češke i Slovačke. To je dovelo do novog statusa lova u Slovačkoj i ponovnog uspostavljanja nacionalnog saveza lovaca u Slovačkoj. Sledеće godine osnovan je Slovački lovački savez (SPZ), a u Češkoj osnovan je Češki lovački savez (ČMJ). SPZ objedinjuje regionalne lovačke organizacije i interesne klubove. U Brnu je 27. novembra 1969. godine održan zajednički sastanak SPZ i ČMJ. Ovde je postignut dogovor po pitanju spoljnih odnosa. Utvrđeni su principi zastupljenosti oba saveza u Međunarodnom savetu za lov - CIC i Međunarodnoj kinološkoj organizaciji - FCI.

Čehoslovačka federativna republika (1990 - 1992)

Nakon povratka demokratskog sistema, SPZ je usvojio novu preambulu u kojoj je primarni zadatak lovca da brine o planiranom razvoju lova kao celo-društvene vrednosti. Treba da poznaje život i životnu sredinu životinja i da bude zaštitnik prirode. Treba da bude pošten, nesebičan i disciplinovan, da ima osećaj za kolektivni suživot u lovu i građanskom životu. Kao član lovačkog saveza, treba da aktivno učestvuje u radu na razvoju lovstva, da uredno ispunjava svoje članske obaveze i da se disciplinovano poviňuje odlukama organa saveza.

Lovac mora poznavati i poštovati odredbe zakona o lovstvu, zakona o zaštiti prirode, zakona o šumama, podzakonskih akata i Statuta SPZ. Treba redovno da prati lovačku štampu i literaturu, da koristi najnovije rezultate lovačkih istraživanja i prakse. Postepeno, između ostalog, SPZ je pripreman za podelu Čehoslovačke i stvaranje nezavisne Slovačke Republike.

Slovačka Republika (1993 - 2023)

Već pet meseci nakon osnivanja Slovačke Republike, stupa na snagu zakon NR SR br. 99/93 Z.z. , kojim se menja Zakon br. 23/1962 Zb. o lovstvu i vezuje se za član 44. Ustava Slovačke Republike. Važna karakteristika ovog zakona je i to da pravo lova ponovo pripada vlasniku zemljišta. SPZ zastupa bazu članstva u lovnim aktivnostima u zemlji i inostranstvu.

Dana 21. septembra 1996. godine u Briselu, SPZ je prihvaćena u FACE (*Fédération des Associations de Chasseras de l'UE*), Federaciji lovačkih udruženja Evropske unije. Ova neprofitna organizacija osnovana je u septembru 1977. godine.

Trinaest godina kasnije, odnosno 1. septembra 2009. godine, nakon 47 godina, stupio je na snagu novi zakon o lovstvu br. 247/2009. Na osnovu § 41, osniva se Slovačka lovačka komora (SPK). Njenom uspostavljanju je poveren SPZ. Osnovna misija SPK je zaštita i sprovođenje legitimnih interesa svojih članova u ostvarivanju prava na lov, zaštite prirode i životne sredine, kao i u drugim aktivnostima vezanim za lov. SPK, njene organizacione jedinice i članovi rade na očuvanju, poboljšanju, zaštiti i

optimalnom korišćenju genofonda divljači i druge faune kao prirodnog bogatstva Republike Slovačke. Brine o očuvanju tradicija i kulturnih vrednosti lova kao dela kulturnog nasleđa predaka i očuvanju lovačke etike prema etičkom kodeksu.

Republika Srbija

Uspostavljanje organizovanog lovstva u Srbiji

U srpskoj srednjovekovnoj državi aristokratski lovovi su bili organizovani po uzoru na susednu Vizantiju (Šelmić i saradnici, 1998; Madžarević i Nikolić, 2008). Prema Šelmiću i saradnicima, (1998) u to doba Srbija je bila bogata divljim životinjama, uključujući i vrste koje se danas vode kao nestale. Nakon propasti srednjovekovne države, Srbi su vekovima bili pod okupacijom Osmanskog carstva gde im je bilo забранено da se bave lovom. Početkom XIX veka, prilikom sticanja nezavisnosti, Srbija je bila slabo naseljena država, sa svega 139.411 stanovnika i 75-80% šumovitosti (Vučićević i Aleksić, 2006). Da bi povećao brojnost stanovništva i obezbedio bolji životni standard, vojvoda Miloš Obrenović je najavio da svaki građanin Srbije ima pravo da krči šumu zarad dobijanja poljoprivrednog zemljišta koje može zadržati u svom vlasništvu. Bolji životni standard uticao je na porast stanovništva ali je doveo do drastičnog smanjenja šumovitosti (Stajić i saradnici, 2009). Vučićević i Aleksić (2006) su utvrdili da su masovne čiste seče rezultirale gubitkom dve trećine pošumljene površine u veoma kratkom vremenskom periodu. Osim seče šuma, oslobođenje Srbije smanjilo je brojnost divljači zbog nekontrolisanog lova. Neodrživo korišćenje šuma i divljači izazvalo zabrinutost, što je dovelo do prvih propisa o zaštiti prirode u Srbiji. Ovaj trend je došao od severnog suseda Srbije, Austrougarske monarhije, Prvi propisi o lovnom donetu su 1829, 1831. i 1832. godine, kojima je regulisana zaštita jelena, srne i vidre. Dok su populacije divljih papkara bile ugrožene prekomernim lovom, krupnih zveri je bilo previše. Zbog toga je Vlada Srbije ponudila jedan zlatnik za svaku odstreljenu jedinku mrkog medveda ili vuka. Tada je ova nagrada bila dovoljna za kupovinu skromne kuće u manjem gradu (Madžarević i Nikolić, 2008). Prvo lovačko društvo je osnovano 1887. godine u gradu Kragujevcu, nekadašnjoj prestonici Srbije, dok je 13. oktobra 1896. godine osnivan Lovački savez Kraljevine Srbije. Godinu dana kasnije je osnovan i prvi lovački časopis. Sve do početka Balkanskih ratova i Prvog svetskog rata se lovstvo u Srbiji razvijalo i unapređivalo. Ratni sukobi i nedaće koje su zahvatile srpsko društvo su u narednih 6 godina obustavile organizovane lovne aktivnosti u državi.

Lovstvo između dva svetska rata

Balkanski ratovi i Prvi svetski rat su doneli ogromna razaranja. Kao posledica privreda u državi je bila razorena, zbog čega je razvoj lovstva bio zanemaren. Prema podacima Lovačkog saveza Srbije (2004) tokom ratnih vremena Srbija je izgubila preko 35 000 grla krupne divljači, broj lovaca se drastično smanjio, dok je 5 130 lovačkih pušaka i 30 600 komada različite lovačke opreme bilo uništeno (Petrović, 2009). Isti izvor navodi da je u ratu stradalo i 4 500 pasa, od kojih je više od polovine pripadalo autohtonim rasama lovačkih pasa. Lovci su ponovo aktivirali Lovački savez Srbije 1920. godine (Lovački savez Srbije, 2004), a 1922. godine se osniva i Lovački savez Vojvodine (Agroplus, 2013). Na temelju mnogih kompromisa je u Beogradu 18. oktobra 1925. godine osnovana Centralna lovačka uprava koja je predstavljala nacionalnu lovačku organizaciju, koja je morala da uskladi nepremostive kulturološke razlike u lovstvu između pokrajina koje su bile pod Austro-Ugarskom vlašću i centralne Srbije.

Lovstvo u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji

Posle Drugog svetskog rata Srbija je ušla u sastav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), komunističke države u kojoj je sva privatna imovina nacionalizovana. Već 1946. godine lovci su ponovo aktivirali regionalne lovačke organizacije, što je iste godine dovelo do osnivanja Lovačkog saveza Jugoslavije (Stanković i dr., 1992). Lovački savez Jugoslavije, kao nevladina organizacija, je bio jedini pripadnik lovnog sektora koji nije bio direktni predstavnik države. Ipak po zakonu, nijedan pojedinac

nije mogao na legalan način da se bavi lovom ukoliko nije bio član Lovačkog saveza Jugoslavije. Pored njega državna preduzeća koja su se bavila šumarstvom ili lovstvom, kao i Vojska Jugoslavije, su bili značajni korisnici lovišta u državi. Nakon osnivanja Lovačkog saveza Jugoslavije, država je podržala brzi oporavak lovnog sektora, zahvaljujući predsedniku države Titu koji je bio strastveni lovac. Prvi zakon o lovstvu pod komunističkim režimom je donešen 1948. godine, sledeći je stupio na snagu 1966. godine, da bi nakon toga svakih 10 godina usvajana nova lovna legislativa sve do raspada SFR Jugoslavije. Tokom ovog perioda se ugrubo može reći da se lovstvo razvijalo u dva pravca. Javna preduzeća, vojna lovišta i nacionalni parkovi su bili usmereni ka trofejnom lovstvu, dok su lovačka udruženja, okupljenja oko Lovačkog saveza, bila zastupnici socijalnog lovstva, koje je omogućavalo svim građanima SFR Jugoslavije da se bave lovom uz prihvatljive troškove. Pored nacionalnih aktivnosti, Lovački savez Jugoslavije se uključio u međunarodnu saradnju. SFR Jugoslavija je učestvovala na međunarodnim izložbama trofeja u Dizeldorfu u Nemačkoj 1954. godine, Firenci u Italiji 1960. i 1964. godine, u Torinu 1970., 1971., 1972. i 1973. godine, kao i na mnogim drugim. Takođe, Lovački savez Jugoslavije organizovao je nekoliko međunarodnih izložbi lovačkih trofeja od kojih su najpoznatije bile u Novom Sadu 1964. i 1967. godine (Stanković i dr., 1992). Lovački savez Jugoslavije je imao dobru saradnju sa CIC-om, čak su i organizovana dva skupa ove organizacije 1976. godine u Beogradu i 1983. godine u Dubrovniku. Pored međunarodne saradnje posebna pažnja je pridavana naučno-istraživačkom radu u lovstvu, kao i obrazovanju novih kadrova za rad u lovištima. U periodu između 1946. i 1988. godine Lovački savez Jugoslavije je samo sa Beogradskim univerzitetom organizovao 5 međunarodnih naučnih simpozijuma i jedan naučni kongres posvećen lovnoj fauni. U okviru Lovačkog saveza Jugoslavije je postajalo posebno odeljenje za saradnju sa univerzitetima i naučnim institucijama (Stanković et al., 1992). Kao rezultat ovakvih ulaganja u sektor lovstva, Jugoslavija je proizvela nekoliko svetskih prvaka na CIC-ovoj trofejnoj listi (Šelmić et al., 2001; Varićak, 2005). Jelen iz Jugoslavije je 17 godina, od 1954. do 1971. godine bio svetski prvak sa 248 CIC poena. Kljove divljeg vepra odstreljenog u domaćem lovištu su ponele titulu svetskog prvaka na CIC-ovoj listi od 1970. do 1980. godine. Trofej mrkog medveda je bio najači na svetu 1977. godine, dok je trofej muflona bio svetski prvak CIC-a u periodu od 1981. do 1987. godine (Ristić i Todorović, 2009; Todorović, 2011). Važan razlog uspešnog oporavka lovne privrede nakon ratnih razaranja je bio doživotni predsednik SFR Jugoslavije Josip Broz Tito, koji je bio strastveni lovac. Tito je podržavao unapređenje lovstva i blagonaklono gledao na osnivanje novih lovišta. Sa druge strane regionalni i lokalni političari su se utrkivali u razvoju lovstva i gajenju populacija sa visoko trofejnim grlima divljači, ne bi li na taj način privoleli Tita da ih poseti.

Lovstvo nakon raspada SFR Jugoslavije

Raspad SFR Jugoslavije je počeo 1991. godine i trajao je do sa prekidima do 1999. godine. Ubrzo nakon početka građanskog rata Srbija i Crna Gora su se našle pod nepravednim embargom Ujedinjenih nacija koji je izazvao drugu najveću i najdužu hiperinflaciju u svetskoj istoriji. Prema Petrović i dr. (1999) ona je dostigla vrhunac u januaru 1994. godine, sa procenjenih 313 miliona procenata mesečno. Plate u državnom sektoru su za par meseci smanjene i do 200-300 puta, dok su se u proseku cene duplirale svakih 16 sati (Vesti onlajn, 2011). Hiperinflacija je izazvala siromaštvo i glad, dok su brzi i neočekivani kolaps ekonomije zajedno sa nestabilnom političkom situacijom i izolacijom od Ujedinjenih nacija izazvali dezintegraciju društvenih normi, građanskog društva, zakona i poretku. Ljudi su ilegalno lovili divljač da bi preživeli, što je dovelo do radikalnog smanjenja brojnosti lovne faune, kao i negativnih promena u fondu divljači u vidu odnosa polova, kao i starosne i trofejne strukture populacije. Ratni sukobi su završeni 1995. godine, ali su otpočeli novi u autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija. Tokom 1999. godine SR Jugoslavija je optužena za oružani sukob, a zatim napadnuta od strane NATO pakta i bombardovana naredna tri meseca. Nestabilna politička situacija je okončana revolucijom 5. oktobra 2000. godine. Šest godina kasnije, 2006. godine Srbija i Crna Gora su se razdvojile i obe postale nezavisne države. Uprkos demokratskim promenama, Srbija još uvek ne može da prevaziđe nasleđe iz

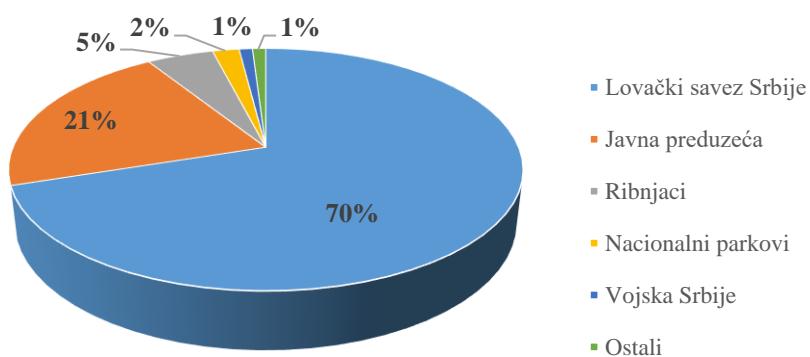
'90-tih godina, koje je razorilo snagu institucija i efikasnost monitoring divljači, uzrokovalo smanjenje brojnosti lovne faune i osnažilo ilegalne aktivnosti u lovstvu Srbije.

Organizacija i osobine lovstva u Srbiji u periodu 1991-2010

Srbija je, kao naslednica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije čvrstila regalni sistem u lovstvu Srbije, uvela centralizaciju lovstva i uspostavila direktnu kontrolu države nad svakim akterom, (Jonozović, 2006). Iako je u članu 20. Zakona o lovstvu iz 1993. godine navedeno da lovištem može upravljati svako ko obezbedi profesionalno gazdovanje i čuvanje divljači (čl. 24 i 57), u nastavku je definisano da to pravo imaju samo državna preduzeća i Lovački savez Srbije (FornetSerbia, 2009). Zakon nije odredio minimalnu i maksimalnu veličinu lovišta, što je bila jedna od prepreka privatnom sektoru da uđe u lovstvo Srbije (Cirelli, 2006). Uprkos tome što je Zakon imao dosta propusta i što su ga svi korisnici lovišta kritikovali, bio je na snazi 17 godina.

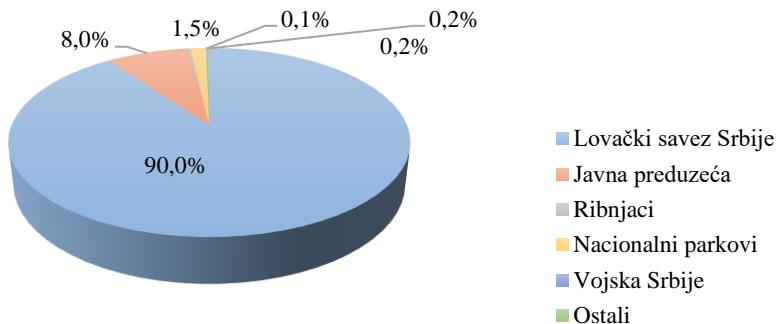
Najznačajniji akteri u lovstvu su postali Lovački savez Srbije (LSS) i Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume“, koji su upravljali većinom lovišta u zemlji (preko 90%). Međutim, odlike lovišta kojima su gazdovali ovi upravljači su bile znatno različite. Javna preduzeća su gazdovala šumskim lovištima koja su bila bogatija krupnom divljači, pogotovo sa divljim dvopapkarima i bili su usmereni ka lovnom turizmu, dok je LSS gazdovao prostranim lovištima uglavnom na poljoprivrednim zemljištima, između naselja, koja su ponajčešće obilovala sitnom divljači. Lovišta kojima gazduju lovačka udruženja, u okviru Lovačkog saveza Srbije, su usmerena da zadovolje potrebe njihovih članova, koji su skromnijih primanja. Prema Šelmiću i dr. (2001), Srbija je imala 19 ograđenih lovišta, od kojih su sa 15 gazdovala javna preduzeća, 3 su bila pod kontrolom Vojske Srbije, a jednim je upravljaо nacionalni park „Fruška gora“. Vrste divljači kojima se gazduje u ograđenim lovištima su jelen, jelen lopatar, muflon i divlja svinja, dok se srneća divljač može naći slučajno prilikom ograđivanja.

U ovom periodu Srbija je imala 321 lovište. Lovišta u Srbiji zauzimala su ukupnu površinu od 8.828.438,29 ha, što je skoro 99% njene ukupne teritorije (Popović i sar., 2012). Ovim lovištima upravljaо je ograničen broj korisnika. Od 321 lovišta, sa 227 je gazdovao Lovački savez Srbije, 67 su bila pod javnim preduzećem „Srbijašume“, 5 lovišta su bila u 5 nacionalnih parkova, sa 3 je gazdovala Vojska Srbije, jedno lovište je imalo javno preduzeće „Beli izvor“ i jedno je imao Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu. Osim ovih, 17 lovišta se nalazilo na ribnjacima ili poljoprivrednom zemljištu, kojima su uglavnom gazdovala javna preduzeća (Šelmić, et al., 2001). Ovaj broj lovišta, sa malim oscilacijama, važio je do 2012. godine. Nakon podele „Srbijašuma“ 2002. godine, javno preduzeće „Vojvodinašume“ su preuzele kontrolu nad lovištima na području Vojvodine. Ova promena nije imala značajniji efekat u sektoru lovstva, jer su oba javna preduzeća predstavnici države. Prema Popoviću i saradnicima (2012), raspodela lovišta po korisnicima je prikazana na grafikonima 2 i 3.

Grafikon 2. Raspodela broja lovišta po korisnicima u procentima (Popović i saradnici, 2012).

Šelmić i radna grupa LSS-a (2001) je došla do rezultata da se veličina lovišta u Srbiji kretala od 117 ha do 124 000 ha, dok je prosečna veličina lovišta iznosila 27 503 ha. Prosečna veličina lovišta kojima je gazdovao Lovački savez Srbije bila je veća od proseka – 34 763 ha. Od ukupne lovne površine, poljoprivredno zemljište činilo je 46,5%, šume i šumsko zemljište je bilo zastupljeno sa oko 28%, pašnjaci i livade 19%, dok je 0,62% površine lovišta bilo na vodi.

Grafikon 3. Raspodela lovnih površina po korisnicima lovišta (Popović i saradnici, 2012).

Šelmić i radna grupa LSS-a (2001) su uočili da je '90-tih godina došlo do pada broja lovaca, što je uticalo i na lovstvo Srbije. Tokom ovog perioda Srbija je otprilike izgubila trećinu svojih lovaca. Još jedan problem koji su isti autori uočili u ovom periodu je i smanjenje odstrela divljači, pogotovo u odnosu na period pre raspada SFRJ, što je pokazatelj smanjenja brojnosti lovne faune i pada kvaliteta lovnoturističke ponude sektora lovstva (tabela 1).

Tabela 1. Odstrel pojedinih vrsta divljači u periodu 1988-1997 (Šelmić i radna grupa LSS-a, 2001).

Vrsta divljači	Odstrel			
	1988	1992	1995	1997
Jelen (<i>Cervus elaphus</i>)	1 205	921	706	499
Srna (<i>Capreolus capreolus</i>)	9 253	7 700	4 298	3 667
Mouflon (<i>Ovis amon musimon</i>)	119	72	53	72
Wild Boar (<i>Sus scrofa</i>)	4,109	5,285	2,522	2,642
Brown Hare (<i>Lepus europeaus</i>)	155,502	149,752	129,726	108,975

U 2001. godini su predstavnici korisnika lovišta i interesnih grupa u lovstvu sproveli detaljnu analizu lovnog sektora u Srbiji da bi utvrdili postojeće stanje nakon '90-tih godina i promene vlasti 2000. godine. Ovo je u suštini bio nastavak periodičnih analiza koje su sprovedene u domaćem lovstvu za vreme SFRJ. Ujedno ovo je bila i poslednja sveobuhvatna analiza stanja u lovstvu Srbije.

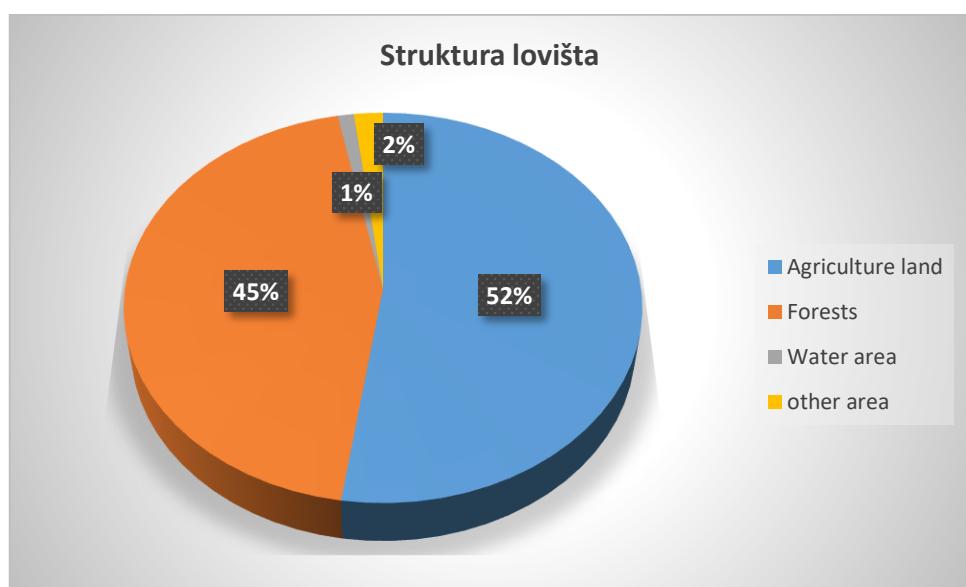
Upoređenje Slovačke i Srbije

Zajedničko nasleđe iz Austro-ugarske monarhije, kao i slični razvojni tokovi nakon samostalnosti i komunističkog perioda daju osnov za uzajamno razumevanje lovstva Slovačke i Srbije. Razlike u razvoju lovstva su zasnovane na vlasništvu nad divljači, koje je u Slovačkoj bili između ostalog i u privatnim rukama, dok je u Srbiji uvek bilo u vlasništvu države. Ipak razlike koje su nastale između naša dva lovstva ulaskom Slovačke u EU su upravo i osnov za upoređivanje, jer Srbija može dosta da nauči na primeru Slovačke.

3. Sadašnja struktura lovišta u zemlji, vlasništvo nad lovištim

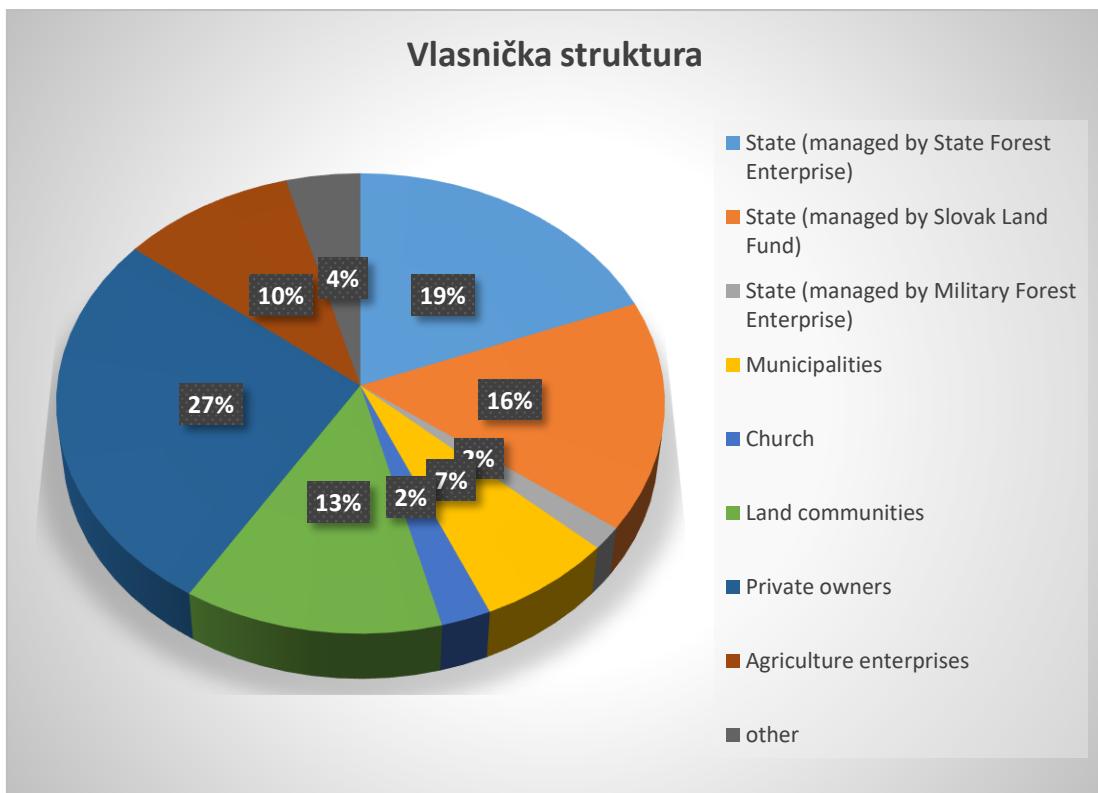
Slovačka republika

U 2021. godini u Slovačkoj je bilo ukupno 1884 lovišta. Od toga postoji 47 zasebnih uzgajališta divljači i 24 izdvojene fazanerije. Pored toga, 67 priznatih uzgajališta divljači (nisu zasebna lovišta) i 38 priznatih fazanerija prijavljeno je unutar lovnog područja. Ukupna površina lovišta je 4.454.966 ha. Ima 2.332 hiljade hektara poljoprivrednih površina, šumske površine 1.985 hiljada hektara, 49,2 hiljade ha. vodenih površina a površina ostalih parcela je 88 hiljada. ha. Površina lovišta varira u pojedinim godinama u zavisnosti od specijalizacije i promene veličine lovišta u procesu njihovog stvaranja, priznavanja i revizije.

Grafikon 4. Struktura lovnih površina.

Prosečna površina lovišta u 2021. godini iznosila je 2.364,63 ha. U 2021. godini su postojala 134 režijska revira JP „Slovačke šume“ sa površinom od 452.779 ha, 18 revira drugih državnih organizacija (šume vojske, školske šume i dr.) površine 111.566 ha, 62 režijska revira drugih nedržavnih subjekata (opštinske šume, gradske šume, crkvene šume, privatne šume i dr.) površine 149.058 ha. U zakup su uzeta 1.038 lovišta, ukupne površine 2.341.806 ha, od strane lovačkih udruženja - osnovne organizacione jedinice Slovačkog lovačkog saveza (najveća lovačka organizacija u Slovačkoj), 623 lovišta površine 1.335.096 ha su uzeli u zakup drugi subjekti koji ne pripadaju osnovnim organizacionim jedinicama lovačkog saveza i 9 revira ukupne površine 64.661 ha bili su u kategoriji rezervisanih lovišta.

Grafikon 5. Vlasnička struktura lovišta.

Najveću prosečnu površinu od 7.185 ha zauzimaju rezervisana lovišta. Druga po veličini prosečna površina od 6.198 ha pripada revirima ostalih državnih organizacija, i to uglavnom zahvaljujući revirima Vojnih šuma i ilovištu u vlasništvu Republike Slovačke. Prosečna površina režijskih revira "Slovačke šume" iznosi 3.379 ha. Zbog svoje veličine, reviri navedenih kategorija mogu se na dalje smatrati potpornim elementima uzgoja divljih dvopapkara u skoro svim lovnim područjima. Najnižu prosečnu površinu dostižu ostali reviri u zakupu (2.143 ha), tek nešto veću površinu reviri u zakupu Slovačkog lovačkog saveza (2.256 ha) i takođe u kategoriji revira nedržavnih subjekata (2.404 ha).

Tabela 2. Korisnici lovišta u Slovačkoj.

Korisnici lovišta	Broj lovišta	Ukupna površina (ha)	Prosečna površina (ha)
Javno preduzeće za gazdovanje šumama	134	452779	3379
Ostali državni korisnici	18	111566	6198
Ostali nedržavni korisnici	62	149058	2404
Lovišta u zakupu Slovačkog lovačkog saveza	1038	2341806	2256
Ostala lovišta u zakupu	623	1335096	2143
Rezervisana lovišta	9	64661	7185
Ukupno	1884	4454966	2365

Vlasništvo nad lovnima parcelama se prati u okviru nekoliko kategorija. Najveću zastupljenost imaju privatni vlasnici koji odlučuju o korišćenju 1.199.260 ha (26,9%) lovnih parcela, za njima su državne lovne parcele kojima gazduje državno preduzeće „Slovačke šume“ ukupne površine 847.000 ha (19%), u upravi Slovačkog zemljišnjog fonda sa površinom od 718.100 ha (16,1%), lovne parcele u vlasništvu zemljišnih zajednica površine 572.500 ha (12,9%), kao i u vlasništvu poljoprivrednih preduzeća površine

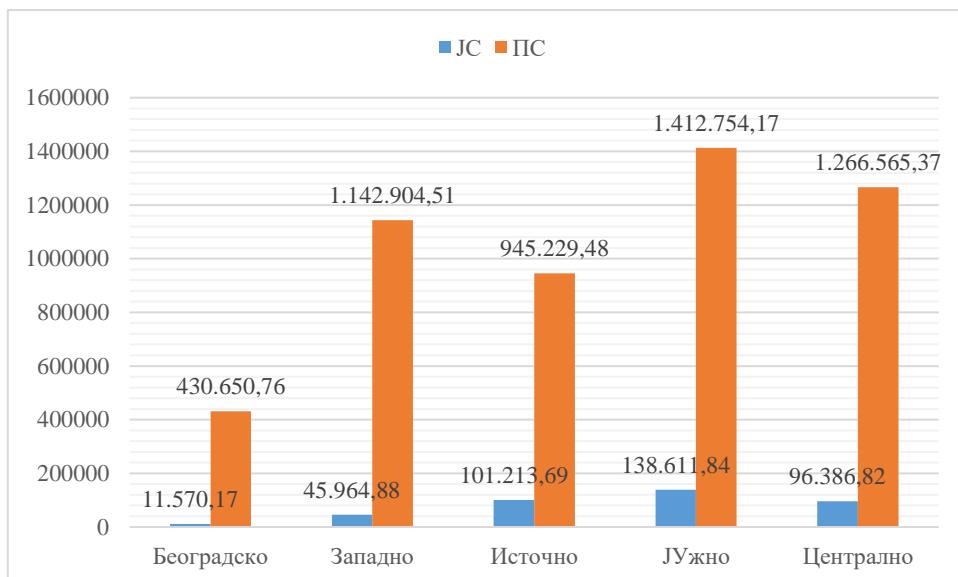
444.490 ha (10%). Ispod cenzusa od 10% su lovne parcele gradova i opština površine 302.000 ha (6,8%), crkvena zemljišta površine 110.300 ha (2,5%), u upravi "Vojnih šuma i Imovina Republike Slovačke, d.p." sa površinom od 71.160 ha (1,6%) i zemljišta u drugom vlasništvu površine 190.000 ha (4,3%).

[Republika Srbija](#)

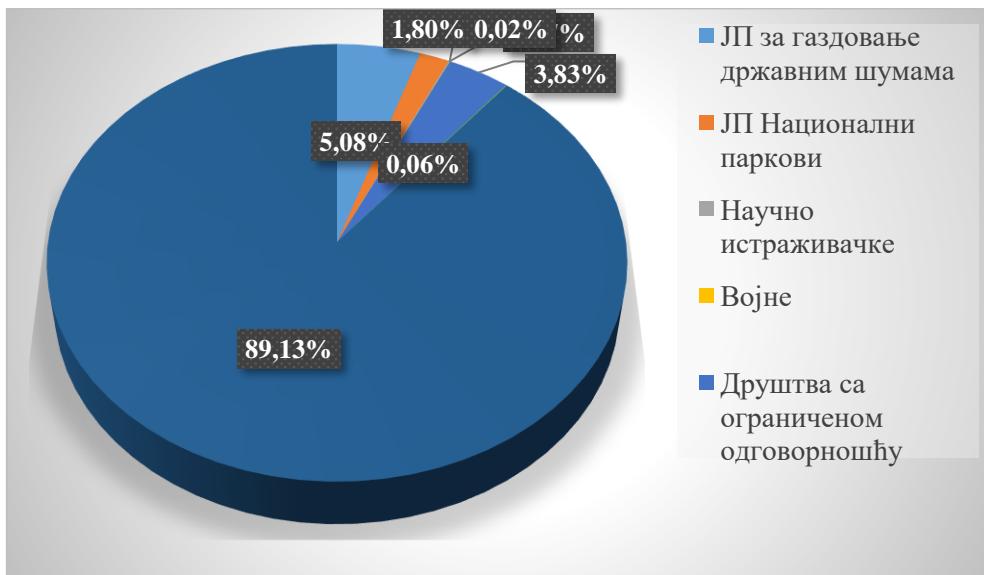
Trenutno stanje lovstva u Srbiji je ustrojeno na promenama koje je doneo Zakon o divljači i lovstvu iz 2010. godine. Ovaj zakon je doneo razočarenje mnogim korisnicima lovišta u Srbiji, ili zbog toga što je promenio postojeće stanje koje im je odgovaralo ili zato što promene nisu ispunila očekivanja zasnovana na negativnom stavu prema Zakona o lovstvu iz 1993. godine. Upravo donošenje ovog zakona ukazuje koliki je izazov vršiti unapređenje lovstva Srbije, uzimajući u obzir da je nakon 5. oktobarskih promena 2000. godine počela da se vrši modernizacija državnog uređenja, ali da je Zakon o divljači i lovstvu donešen tek 2010. godine, nakon nekoliko godina pregovora između različitih interesnih grupa. Promena lovnog zakonodavstva je donela donekle promene u sastavu korisnika lovišta. Osnovani su novi regionalni lovački savezi zapadne, istočne, centralne i južne Srbije, gde lovačka udruženja i dalje predstavljaju najbrojnije korisnike lovišta. Pored predstavnika države, kao što su javna preduzeća za gazdovanje šumama „Srbijašume“ i „Vojvodinašume“, nacionalni parkovi i Vojska Srbije, novo lovno zakonodavstvo je dozvolilo i formiranje privatnih lovišta na području autonomne pokrajine Vojvodine. Od pre nekoliko godina su privatnici dobili pravo da gazduju lovištima i na području Centralne Srbije, kao i crkva koja ima na svojim posedima lovišta.

Vlasnička struktura

Zakon o divljači i lovstvu je nastavio sa težnjom da se dvostepena organizacija lovstva u Srbiji na relaciji korisnik lovišta – Država, prevede na trostupenu organizaciju formu, koja bi uključila i lovna područja. Lovna područja bi obuhvatala veći broj lovišta određene regije koja bi imala svoja planska dokumenta za gazdovanje lovnog faunom. Gazdovanje lovištem se sprovodi preko korisnika lovišta koje predstavlja pravno lice kome je dato pravo na gazdovanje lovištem. Korisnik područja može biti kako iz javnog tako i iz privatnog sektora, U vladine učesnike spadaju lokalne vlasti, agencije, javna preduzeća, vojska ili drugi akteri. Nevladini učesnici su pojedinci, lokalne zajednice, lovačka udruženja (udruženja građana), obrazovne ustanove, verske organizacije, preduzeća (u privatnom vlasništvu) i korporacije, i sl.. Korisnici lovišta su tako podeljeni u dva osnovna tipa, korisnici koji dolaze iz javnog (JS) i privatnog sektora (PS). Na grafikonu 6 dat je pregled površina tipa korisnika lovišta prema lovnim područjima u centralnoj Srbiji, na osnovu registra lovišta iz 2021. godine. Kao što se može videti, PS zauzima najveće površine kod svih lovnih područja, za razliku od JS. Kod PS, najveće površine su prisutne kod Južnog lovnog područja (1 412 754,17 ha), dok Beogradsko lovno područje ima najmanju površinu (430 650,76). Posmatrajući PS, najveće površine su prisutne kod Južnog lovnog područja (138 611,84 ha), a najmanje površine kod Beogradskog lovnog područja (11 570,17 ha). Najvećim delom korisnici lovišta prema tipu korisnika, dolaze iz PS (93,02 %), za razliku od JS (6,98 %). U JS, najvećim lovištem Đerdap, gazduje JP „Nacionalni park Đerdap“, a najmanje lovište je Trešnja (121,24 ha) kojim gazduje JP „Srbijašume“. Posmatrajući PS, Lovačko udruženje Vrhovi Sjenica, gazduju sa najvećim lovištem „Caričin grad“ (105 847,27), za razliku od Eparhije Braničevske, koja gazduje sa najmanjim lovištem Manastirske šume (3 616,17 ha). Lovačka udruženja su po površini najzastupljenija u svim lovnim područjima (4 987 619,7 ha).

Grafikon 6. Površina tipova korisnika prema lovnim područjima (ha) u Centralnoj Srbiji.

Grafikon 7. Lovišta u centralnoj Srbiji prema podkategoriji korisnika (%)

Nasuprot njima, vojna lovišta imaju najmanju površinu (1 114,4 ha) kojom gazduju, i njihovo lovište je prisutno samo u Beogradskom lovnom području, dok crkveno lovište ima samo Centralno lovno područje, koje karakteriše prisustvo skoro svih podkategorija, izuzev „vojnih institucija“. Iz ove podele površina se može uvideti da su lovačka udruženja i javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume“ najznačajniji korisnici lovišta u Centralnoj Srbiji. Posmatrajući grafikon 7 podkategorija „udruženja građana“ (89,19 %) ima najveće učešće, za razliku od „vojnih institucija“ (0,02%), u odnosi na ukupnu površinu lovišta u centralnoj Srbiji. U podkategoriji „JP за газдоване државним шумама“ као највећи korisnik područja prisutno je JP „Srbijašume“, koje gazduje sa lovištem Goč (36 204, 89 ha), dok isto JP gazduje i sa najmanjim lovištem Trešnja (121,24 ha). Podkategorija „JP Nacionalni parkovi“ beležи три korisnika lovišta, s tim što JP „Nacionalni park Đerdap“, gazduje sa највећим lovišтем Đerdap (63 730,29 ha), a JP „Nacionalni park Kopaonik“, sa најманјим lovišтем Kopaonik (12 083,94 ha). У подкategoriji „Научно истраживачке institucije“, prisutan je jedan korisnik područja „Šumarski fakultet“ koji gazduje sa lovištem Gvozdac (3 994,97 ha), što je slučaj и са vojnim institucijama, где је Ministarstvo odbrane, korisnik lovišта Dobanovački zabran (1 114,36 ha). Posmatrajući podkategoriju

„Društva sa ograničenom odgovornošću“, Lovac co je najveći korisnik lovišta „Golija“ (36 539,81 ha), dok lovište „Tornik“, kojim gazduje „Planet free“ je najmanje (5 331,62 ha) u ovoj podkategoriji. „Crkve i manastiri“ su prisutne samo sa jednim korisnikom „Eparhija Braničevska“ koja gazduje sa lovištem Manastirske šume (3 616,17 ha). U podkategoriji „Udruženje građana“ je prisutna ukupno najveća površina lovišta kojim se gazduje, a Lovačko udruženje „Vrhovi Sjenica“ gazduje sa najvećim lovištem Caričin grad (105 847,27 ha). Sa druge strane, Lovačko udruženje „Vrška Čuka-Grljan“ gazduje sa najmanjim lovištem „Vrška Čuka“ (5 104, 74 ha).

Institucionalni okviri

Nadležnosti za poslove lovstva su podeljeni između republičkog i pokrajinskog nivoa. Ministarstvo nadležno na republičkom nivou je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – Uprava za šume, dok na pokrajinskom Sekretarijat za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu – Sektor za lovstvo i akvakulturu je nadležna za poslove lovstva od pokrajinskog značaja.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede predstavlja centralni organ za vršenje poslova državne uprave vezano za gazdovanje divljači i lovstva. Ovo ministarstvo je nadležno za poslove šumarstva i lovstva preko svoje Uprave za šume. Uprava soniva lovišta, daje ih na gazdovanje državnim korisnicima i vrši kontrolu lovnog gazdovanja nad svim korisnicima.

JP kao i druga privredna društva su uključeni u poslove gazdovanja divljači i lovstvom, ukoliko su registrovani za obavljanje ove delatnosti. Zakonom o divljači i lovstvom (2010/a) su predviđeni poslovi koje obavlja JP i privredna društva (Tabela 3).

Tabela 3. Poslovi koje obavljaju JP i privredna društva.

Javna preduzeća	Privredna društva
<p>1. čuvanja, zaštite i gajenja divljači do okončanja ponovljenog postupka dodele prava na gazdovanje lovištem, u slučaju kada se ne izvrši davanje prava na gazdovanje lovištem putem javnog oglasa;</p> <p>2. čuvanja, zaštite i gajenja divljači do okončanja ponovljenog postupka dodele prava na gazdovanje lovištem novom korisniku, u slučaju raskida ugovora;</p> <p>3. prikupljanja i obrade podataka za lovišta posebne namene na teritoriji Republike Srbije koji se vode u Katastru lovišta i Centralnoj bazi podataka;</p> <p>4. distribucije lovnih karata za lovišta posebne namene na teritoriji Republike Srbije.</p>	<p>1. prikupljanja i obrade podataka za lovišta na teritoriji Republike Srbije koji se vode u Katastru lovišta i Centralnoj bazi podataka, osim za lovišta posebne namene;</p> <p>2. distribucije lovnih karata korisnicima lovišta na teritoriji Republike Srbije, osim za lovišta posebne namene.</p>

Na osnovu Zakona o divljači i lovstvu (2010/a) autonomne pokrajine nadležne su za poslove lovstva od pokrajinskog značaja na teritoriji autonomne pokrajine Vojvodine. U tom smislu, preko nadležnog pokrajinskog organa, realizuju se, kao povereni poslovi: ustanovljavanje lovišta, davanje saglasnosti na ograđivanje lovišta, davanje prava na gazdovanje lovištem, donošenje programa razvoja lovnih područja, obezbeđivanje podsticajnih sredstva za unapređenje, zaštitu i gajenje divljači od pokrajinskog značaja i vršenje inspekcijskog nadzora na pokrajinskom nivou.

Kao profesionalna i strukovna organizacija osnovana je Lovačka komora Srbije, čiji osnovni cilj je vezan za ostvarivanja i zaštite prava i interesa lovnih radnika i unapređivanje lovstva u skladu sa održivim gazdovanjem populacijama divljači, opštim interesom i opšteprihvaćenim međunarodnim

standardima. Lovačka komora stiče sredstva za rad od članarine, naknade za upis u evidenciju, naknade za izdavanje licence, naknade za izdavanje izvoda iz evidencije, poklona, zaveštanja, donacija i drugih izvora, u skladu sa zakonom (2010/a).

Lovački savez Srbije predstavlja i zastupa lovce (udružene u lovačka udruženja), organizuje polaganje lovačkih ispita, izdaje lovne karte (legitimacije i sl.), zastupa članove u zemlji i inostranstvu, pruža stručnu pomoć svojim članovima i vrši druge poslove od javnog interesa radi očuvanja i zaštite divljači i njene životne sredine. Prema članu 4 Zakona o divljači i lovstvu (2010/a), pod Lovačkim savezom podrazumeva se: Lovački savez Srbije, Lovački savez Vojvodine i Lovački savez Kosova i Metohije. Osim njih, od donošenja lovne legislative osnovani su i regionalni savezi Centralne, Zapadne, Istočne i Južne Srbije.

Pored spomenutih institucija i organizacija u gazdovanju divljači i lovstvom prisutno je i nekoliko institucija koje se bave naučno-istraživačkim radom, kao što su univerziteti i naučni instituti koji su najčešće usmereni na oblasti šumarstva i poljoprivrede.

Srbija trenutno ima 364 lovište. Prema Lavadinoviću (Lavadinović, 2016) ukupna površina lovišta u Srbiji iznosi 88,280.44 km², što je 99.86% državne teritorije. Nacionalna inventura šuma (Banković i grupa autora, 2008) je pokazala da se naselja prostiru na otprilike 4% Srbije, što ukazuje da je zastupljenost lovišta donekle manja. Bez obzira na razliku u rezultatima, suština je da lovišta u Srbiji zauzimaju preko 95% površine, što je skoro celokupna državna teritorija (Lavadinović et al., 2017), što je pored Austrije najzastupljeniji odnos lovišta i državne teritorije u Evropi (Lavdinović, 2016). Osim toga, Srbija je specifična i zbog veličine svojih lovišta, koja su među najprostranijima u Evropi. Šelmić i radna grupa LSS-a (2001) smatraju da su srpska lovišta prevelika, što utiče na efikasnost lovog gazdovanja. Oni navode da je raspon površina lovišta u Srbiji od 117 ha do 124 000 ha, dok je prosečna veličina lovišta otprilike 27 503 ha. U svom istraživanju Lavadinović (Lavadinović, 2016) navodi da je došlo do blagog smanjenja prosečne površine lovišta u Srbiji, i da ona sada iznosi oko 22 107 ha. Prema istom izvoru u Belgiji prosečna veličina lovišta je 300 ha, dok je u Finskoj 105 ha, što ukazuje na znatne razlike između lovog gazdovanja u našoj državi u odnosu na većinu drugih evropskih država. Zbog visokog procenta državne teritorije koju lovišta zauzimaju, kao i zbog velike površine lovišta, lovno gazdovanje se često prepliće sa drugim privrednim granama, kao što su najčešće poljoprivreda i šumarstvo; ugroženo je urbanizacijom i širenjem transportne infrastrukture; i sukobljava se sa rekreativnim aktivnostima u prirodi. Osim preplitanja lovstva sa drugim privrednim granama, problem velikih lovišta je i otežana kontrola i zaštita divljači. Lovokrađa je široko rasprostranjena i utiče na brojno stanje divljači.

Gazdovanje divljači u Srbiji se sprovodi preko lovnih područja koja su uspostavljena na celoj teritoriji Republike Srbije radi sproveđenja jedinstvene lovne politike i odgovarajućih mera zaštite, gajenja i unapređivanja gazdovanja divljači. U Republici Srbiji je definisano 16 lovnih područja (tabela 4).

Tabela 4. Lovna područja u Republici Srbiji

Br.	Naziv lovног подручја	Mesto	Površina
1.	Beogradsko lovno područje	Centralna Srbija	4.475 km ²
2.	Zapadno lovno područje	Centralna Srbija	11.882 km ²
3.	Centralno lovno područje	Centralna Srbija	13.625 km ²
4.	Južno lovno područje	Centralna Srbija	15.243 km ²
5.	Istočno lovno područje	Centralna Srbija	10.470 km ²
6.	Severnobačko lovno područje	Vojvodina	2.610 km ²
7.	Južnobačko lovno područje	Vojvodina	3.079 km ²
8.	Istočnobačko lovno područje	Vojvodina	3.242 km ²
9.	Severnobanatsko lovno područje	Vojvodina	3.100 km ²
10.	Srednjebanatsko lovno područje	Vojvodina	4.364 km ²

Br.	Naziv lovnog područja	Mesto	Površina
11.	Lovno područje Deliblatske peščare	Vojvodina	1.411 km2
12.	Severnosremsko lovno područje	Vojvodina	2.041 km2
13.	Istočnosremsko lovno područje	Vojvodina	296 km2
14.	Južnosremsko lovno područje	Vojvodina	1.477 km2
15.	Severno kosovskometohijsko lovno područje	Kosovo i Metohija	5.521 km2
16.	Južno kosovskometohijsko lovno područje (5.333 km2)	Kosovo i Metohija	5.333 km2

U pogledu prostora lovišta mogu biti ograđenog i otvorenog tipa. Ograđeno lovište (OG) ili ograđeni deo lovišta je površina zemljišta, voda i šuma ograđena prirodnim ili veštačkim preprekama koje onemogućavaju, odnosno umanjuju mogućnost da divljač napusti tu površinu, dok otvoreno lovište (OT) je lovište u kome je moguća nesmetana dnevna i sezonska migracija divljači. Ograđenim lovištima gazduju samo javna preduzeća i Vojska Srbije. Ograđenim lovištima u Srbiji gazduju javna preduzeća i vojska.

Upoređenje Slovačke i Srbije

Javna preduzeća za gazdovanje šumama i lovački savezi predstavljaju najzačajnije korisnike lovišta u obe države. Privatni zakup lovišta, koji je prisutan u Slovačkoj, je zaživeo od skoro i u Srbiji. Ove sličnosti predstavljaju značajan osnov za upoređivanje lovstva između ovih država, dok razlike koje se javljaju npr. u veličini lovišta ili drugim korisnicima lovišta predstavljaju potencijal gde jedni mogu da uče od drugih.

4. Glavne vrste divljači

Slovačka republika

U osnovne vrste divljači u Slovačkoj spadaju dvopapkari, tačnije jelen, jelen lopatar, mufloni, srne i divlje svinje, kao i sitna divljač, zec, fazan i jarebica. Pored njih se javljaju tri vrste krupnih zveri kao što su mrki medved, vuk i ris.

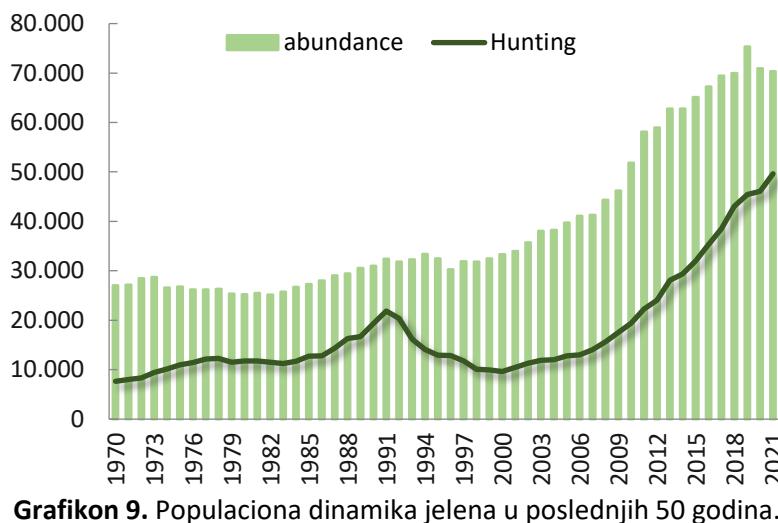
Jelenska divljač

U poslednjih 50 godina brojke su značajno porasle, dok je 1970. godine prijavljeno 27 hiljada jedinki, trenutno procenjeno stanje je oko 70 hiljada jedinki, tako da je zabeležen porast populacije od 2,6 puta. Lov na jelene povećao se sa 7,6 hiljada jedinki na skoro 50 hiljada jedinki (povećanje od 6,5 puta) u navedenom periodu. Apeluje se da se smanji broj jelena, posebno u vezi sa nastalim štetama na šumskim sastojinama i poljoprivrednim kulturama, koje su na lokalnom nivou već veoma visoke.

Grafikon 8. Rasprostranjenje jelenske divljači.

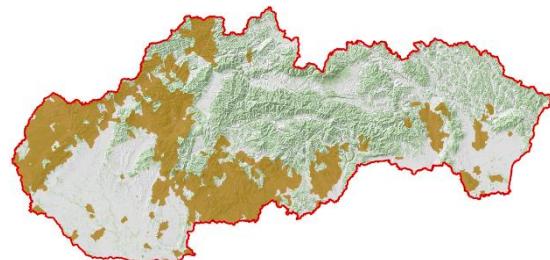
Populacija takođe pati od nepravilne polne strukture, sa značajnom prevagom ženskog pola.

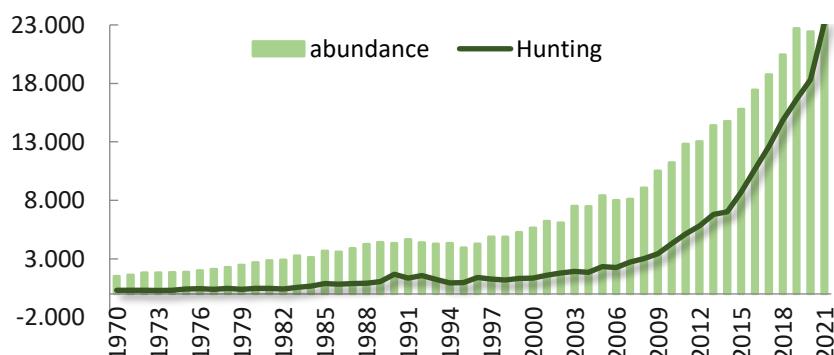
Grafikon 9. Populaciona dinamika jelena u poslednjih 50 godina.

Lopatarska divljač

Broj lopatarske divljači se takođe značajno povećao u poslednjih 50 godina. Dok je 1970. prijavljeno 1,5 hiljada jedinki, trenutno je skoro 24 hiljada, odnosno populacija se povećala skoro 16 puta. Lov na jelena lopatara je u navedenom periodu povećan sa 300 jedinki na 23,1 hiljada jedinki (povećanje od 75,7 puta). Na osnovu ovih pokazatelia može se videti da jeleni lopatari veoma efikasno zauzimaju nove teritorije i često istiskuju prvobitne vrste divljači, naročito slabiju srneću divljač.

Grafikon 10. Rasprostranjenje jelena lopatara.

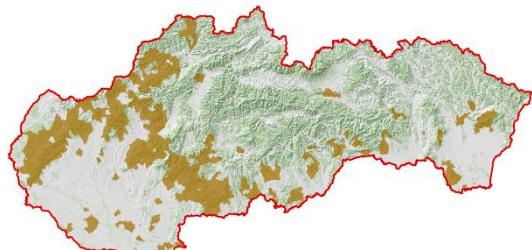

Grafikon 11. Populaciona dinamika lopatarske divljači u poslednjih 50 godina

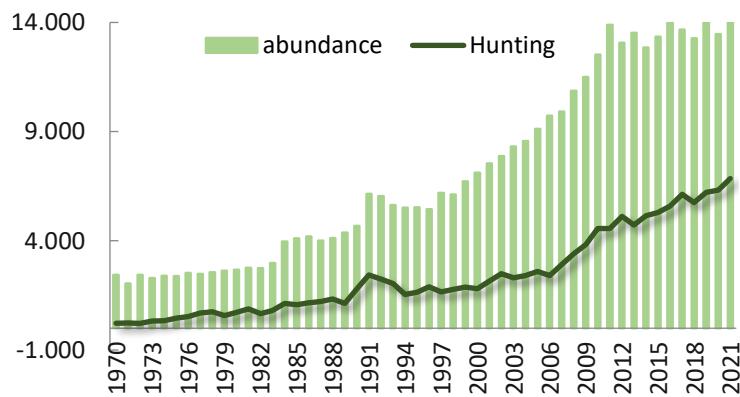
Muflonska divljač

Stanje u poslednjih 50 godina je poraslo sa 2,4 hiljade jedinki na 14,1 hiljada jedinki (povećanje od 5,8 puta). Porast lova bio je još značajniji, jer se povećao i do 31 puta (1970. samo 223 jedinke, 2021. već

6.850 jedinki je odstreljeno). Kao i kod jelena i jelena lopatara, i muflonska divljač ima polnu strukturu u populaciji koja je snažno nagnuta u korist ženki.

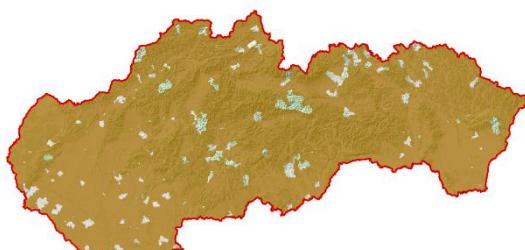
Grafikon 11. Rasprostranjenje muflona.

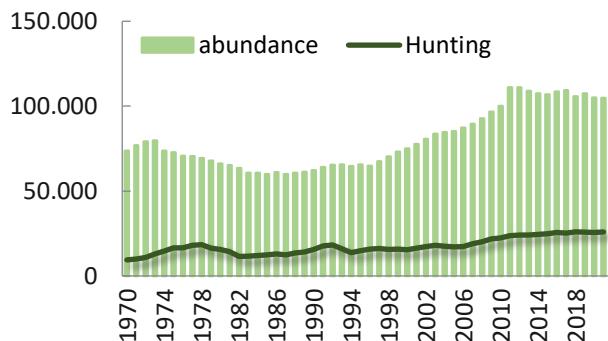
Grafikon 12. Populaciona dinamika muflonske divljači u poslednjih 50 godina.

Srneća divljač

U poslednjih 50 godina stanje se uvećalo samo 1,4 puta, sa nivoa od 73,6 hiljada jedinki na 105 hiljada jedinki. U odstrelu je povećanje bilo značajnije, sa 9,4 hiljade jedinki na 26 hiljada jedinki (povećanje od 2,8 puta). Srna je rasprostranjena manje-više na celoj teritoriji Slovačke, ali zbog svoje veličine strada u pojedinim regionima uglavnom zbog sve većeg broja jelena, jelena lopatara i divljih svinja (vođa porasta). Kod srneće divljači je značajan i ukupni mortalitet (saobraćaj, predatorstvo i sl.), koji redovno čini više od 30% gubitka na godišnjem nivou.

Grafikon 13. Rasprostranjenje srne.

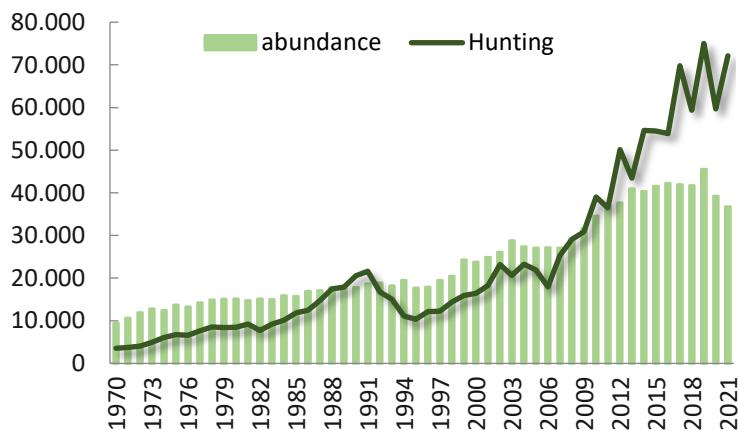
Grafikon 14. Populaciona dinamika srneće divljači u poslednjih 50 godina.

Divlje svinje

U poslednjih 50 godina brojnost ove vrste divljači takođe se značajno povećala. Dok je 1970. prijavljeno 9,4 hiljada jedinki, trenutno je skoro 37 hiljada jedinki, populacija se tako povećala i do 3,9 puta. U navedenom periodu lov na divlje svinje je povećan sa 3,5 hiljada jedinki na 72 hiljade jedinki (povećanje od 20,6 puta). Svinjska divljač danas takođe živi ispod optimalnih uslova na većim visinama. Međutim od 2019. godine, njen broj je smanjen zbog afričke svinjske kuge, koja je već desetkovala brojnost u nekoliko regiona i predstavlja ozbiljnu pretnju, a naročito farmskom uzgoju domaćih svinja.

Grafikon 15. Rasprostranjenje divlje svinje.

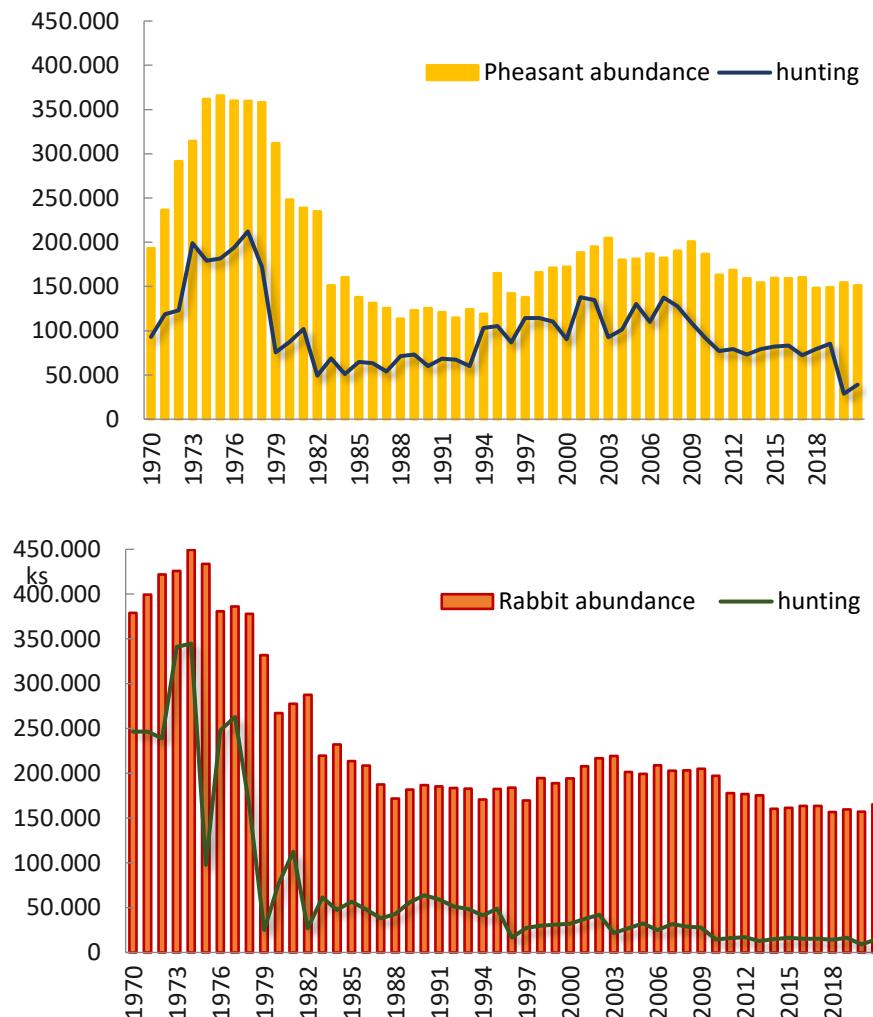

Grafikon 16. Populaciona dinamika divlje svinje u poslednjih 50 godina.

Sitna divljač

Brojnost sitnih životinja dugoročno opada, što je odraz nepovoljnog razvoja njihovog životnog okruženja, koje uglavnom čini obradivo poljoprivredno zemljište. Zbog toga je neophodno uvesti ekologiju u poljoprivrednu proizvodnju i povećati biodiverzitet na poljoprivrednim površinama. O stanju brojnosti sitne divljači pre svega ukazuje smanjenje njenog lova. U poslednjih 50 godina broj

fazana je pao sa 93 hiljada jedinki na sadašnjih 39 hiljada jedinki (smanjenje za 58%). Pored toga, veliki broj odstreljenih fazana je iz fazanerija. Pad odstrela zečeva bio je još izraženiji, tako što je u pomenutom periodu sa 246 hiljada pao na sadašnjih 14,6 hiljada jedinki (smanjenje za 94%). Tokom 2000. godine je bilo odstreljeno 11.000 jedinki, dok je 2021. godine bilo odstreljeno samo 39 jedinki. Poslednja vrsta sitne divljači koju ćemo obraditi je jarebica, i kod ove vrste je zabeležen najznačajniji pad iako je pre 100 godina imala značajnu brojnost. U lovištima je veoma retka, a uglavnom se love samo jedinke puštene iz veštačke proizvodnje.

Grafikon 17. Kretanje brojnosti populacije i obila odstrela za fazane i zečeve.

Krupna zver

U današnje vreme krupne zveri čini sastavni deo prirode u Slovačkoj, dok populacije mrkog medveda i vuka dostižu rekordne brojke. Dok je 1970. godine prijavljeno samo 450 jedinki medveda, danas se njihov broj procenjuje na 2 do 3 hiljade jedinki. Vukovi u Slovačkoj pre 50 godina nisu postojali, a danas ih ima najmanje 100 čopora sa populacijom od oko 650 jedinki. Najugroženiji je ris, čija se brojnost procenjuje na 200-300 jedinki. Posebno mu šteti fragmentacija staništa koja prekida tradicionalne migracione koridore linijskim zgradama i naseljima, što posledično izaziva degradaciju njihovog genofonda u izolovanim populacijama. Poslednjih godina u Slovačkoj se povećava broj neautohtonih zlatnih šakala, koji se šire uglavnom iz Mađarske.

Štete od divljači

Važni biotički štetni faktori u Slovačkoj su divlje životinje, koje izazivaju oštećenja šumskih sastojina bez obzira na njihovu starost. U 2021. godini šteta u šumarstvu i poljoprivredi u Republici Slovačkoj od

divljih dvopapkara iznosila je 2,116 miliona €. Od toga je šteta u šumarstvu iznosila 0,748 miliona €, što iznosi 0,106 miliona € više u odnosu na 2020. godinu. Brojnost divljači je u dugoročnom rastućem trendu. Problemima, koje poslednjih godina uzrokuje povećana brojnost jelenske divljači i divljih svinja, se pridodaje i značajna ekspanzija jelena lopatara. U poslednjih 10 godina njegova brojnost u proleće se povećala skoro 1,9 puta, a broj odstrela do 4,6 puta. Zbog toga se od strane korisnika lovišta ulažu maksimalni napor da se vrati brojnost divljači, koja će odgovarati prirodnoj ravnoteži.

[Republika Srbija](#)

Prema Predlogu Strategije razvoja lovstva Republike Srbije za period 2014-2029. godine, Srbiju karakteriše „relativno visoka genetička, specijska i ekosistemska raznovrsnost“. Šelmić i radna grupa LSS-a (2001) navode da su u Srbiji zastupljene skoro sve evropske vrste divljači, izuzev onih sa krajnjeg severa i juga Evrope, što predstavlja prirodni potencijal za razvoj lovstva. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede prepoznaje 22 vrste dlakave divljači (tabela 4 i 5) koje spadaju pod lovnu faunu, dok ukupno 29 vrsta sisara pripada lovnoj fauni (Lavadinović, 2016). Od vrsta predstavljenih u tabelama 4 i 5, pojedine kao što su rakunoliki pas i virdžinijski jelen su možda već i nestale, ili se njihova brojnost meri u svega nekoliko jedinki, dok je brojnost lasice i mrkog tvora niska zbog čega je lov u potpunosti zabranjen do dalnjeg. Vuk je specifičan po tome što sme da se lovi na području centralne i južne Srbije (ispod reka Save i Dunava), dok na području severne autonomne pokrajine Vojvodine (Panonski basen) je lov na vuka zabranjen. Ova mera je uvedena zbog malobrojne populacije vuka u jugo-istočnom delu Vojvodine, odnosno na Vršačkim planinama, koje u stvari pripadaju Karpatima.

Tabela 4. Lovne vrste divljih dvopapkara i njihove sezone lova.

Redni broj	Vrsta Srpski naziv	Vrsta Naučni naziv	Pol divljači	Trajanje lovne sezone
1.	Divokoza	<i>Rupicapra rupicapra, L.</i>	divojarac	1. 7. - 31. 1.
			divokoza i divojare	1. 9. - 31. 1.
2.	Muflon	<i>Ovis aries musimon, Pall.</i>	mufalon	1. 1. - 31.12.
			muflonka i jagnje	1.10. - 31. 1.
3.	Srna	<i>Capreolus capreolus, L.</i>	srndač	15. 4. - 30. 9.
			srna i lane	1. 9. - 31. 1.
4.	Jelen evropski	<i>Cervus elaphus, L.</i>	jelen	1. 8. - 15. 2.
			košuta i jelensko tele	1. 8. - 31.1.
5.	Jelen lopatar	<i>Cervus dama, L.</i>	jelen lopatar	1. 9. - 15. 2.
			košuta i jelenče	1. 9. - 31. 1.
6.	Jelen virdžinijski	<i>Odocoileus virginianus, Zimm.</i>	jelen	1. 9. - 15. 2.
			košuta i jelensko tele	1. 9. - 31. 1.
7.	Divlja svinja	<i>Sus scrofa, L.</i>	vepar	1. 1. - 31. 12.
			krmača	1. 7. - 28/29. 2.
			prase, nazime	1. 1. - 31. 12.

Pravilnik o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači prepoznaje 23 vrste pernate divljači koje imaju status lovostajem zaštićenih vrsta. Ove vrste su predstavljene u tabeli 6. Pored njih još 10 vrsta pernate divljači je prepoznato kao lovna fauna, ali zbog male brojnosti su trenutno trajno zaštićene. Inače prema Zakonu o divljači i lovstvu sve vrste lovne faune imaju ili status trajno zaštićene vrste divljači, što znači da ne mogu da se love, ili lovostajem zaštićene divljači, što znači da mogu da se love u određenom periodu godine. Ipak postoji i treća kategorija divljači, koja je nasleđena iz starog Zakona o lovstvu iz 1993. godine. U pitanju je nezaštićena divljač, koja može da se lovi tokom cele godine, kao

što su na primer šakal i lisica. Iako ove vrste imaju definisanu lovnu sezonu, ona ustvari važi toom cele godine.

Tabela 5. Vrste sitne divljači i zveri koje se love i njihove lovne sezone.

Red. broj	Vrsta Srpski naziv	Vrsta Naučni naziv	Trajanje lovne sezone
1.	Zec	<i>Lepus europaeus, Pall.</i>	15. 10. - 15. 12.
2.	Divlja mačka	<i>Felis silvestris, Schreber</i>	1. 7. - 28/29. 2.
3.	Kuna belica	<i>Martes foina, Erxleben</i>	1.10. - 28/29. 2.
4.	Kuna zlatica	<i>Martes martes, L.</i>	1.10. - 28/29. 2.
5.	Jazavac	<i>Meles meles, L.</i>	1. 7. - 28/29. 2.
6.	Sivi puh	<i>Glis glis, L.</i>	1. 8. - 28/29. 2.
7.	Ondatra	<i>Ondatra zibethica, L.</i>	1. 1. - 31. 12.
8.	Veverica	<i>Sciurus vulgaris, L.</i>	1. 8. - 28/29. 2.
9.	Rakunoliki pas	<i>Nyctereutes procyonoides, Gray.</i>	1. 1. - 31. 12.
10.	Nutrija	<i>Myocastor coypus, Mol.</i>	1. 1. - 31. 12.
11.	Lasica	<i>Mustela nivalis, L.</i>	lovostaj tokom cele godine
12.	Mrki tvor	<i>Mustela putorius, L.</i>	lovostaj tokom cele godine
KRUPNE ZVERI			
1.	Vuk	<i>Canis lupus, L.</i>	1. 7. – 31. 3.
2.	Šakal	<i>Canis aureus, L.</i>	1. 1. - 31. 12.
3.	Lisica	<i>Vulpes vulpes, L.</i>	1. 1. - 31. 12.

Tabela 6. Vrste pernate divljači koje se love i njihove lovne sezone.

Red. broj	Vrsta Srpski naziv	Vrsta Naučni naziv	Trajanje lovne sezone
1.	Divlja patka kržulja	<i>Anas crecca, L.</i>	1. 9. - 28/29. 2.
2.	Divlja patka zviždara	<i>Anas penelope, L.</i>	1. 9. - 28/29. 2.
3.	Divlja patka gluvara	<i>Anas platyrhynchos, L.</i>	1. 9. - 28/29. 2.
4.	Divlja patka pupčanica	<i>Anas querquedula, L.</i>	1. 9. - 28/29. 2.
5.	Divlja patka riđoglava	<i>Aythya ferina, L.</i>	1. 9. - 28/29. 2.
6.	Divlja guska lisasta	<i>Anser albifrons, Scopoli.</i>	1. 10. - 28/29. 2.
7.	Divlja guska glogovnjača	<i>Anser fabalis, Latham.</i>	1. 10. - 28/29. 2.
8.	Šumska šljuka	<i>Scolopax rusticola, L.</i>	1. 10. - 31. 1.
9.	Divlji golub grivnaš	<i>Columba palumbus, L.</i>	1. 8. - 28/29. 2.
10.	Gugutka	<i>Streptopelia decaocto, Friv.</i>	1. 8. - 28/29. 2.
11.	Grlica	<i>Streptopelia turtur, L.</i>	15. 8. - 30. 9.
12.	Prepelica	<i>Coturnix coturnix, L.</i>	15. 8. - 30. 9.
13.	Poljska jarebica	<i>Perdix perdix, L.</i>	15.10. - 30.11.
14.	Fazan	<i>Phasianus colchicus, L.</i>	1. 10. - 31. 1.
15.	Crna liska	<i>Fulica atra, L.</i>	1. 9. - 28/29. 2.
16.	Barska kokica	<i>Gallinula chloropus, L.</i>	1.9. - 28/29. 2.
17.	Sojka	<i>Garrulus glandarius, L.</i>	1. 8. - 28/29. 2.
18.	Gačac	<i>Corvus frugilegus, L.</i>	1. 8. - 28/29. 2.
19.	Veliki kormoran	<i>Phalacrocorax carbo, L.</i>	1. 1. - 31. 12.
20.	Jastreb kokošar*****	<i>Accipiter gentilis, L.</i>	1. 1. - 31. 12.
21.	Siva čaplja *****	<i>Ardea cinerea, L.</i>	1. 1. - 31.12.
22.	Siva vrana *****	<i>Corvus cornix, L.</i>	1. 1. - 31. 12.
23.	Svraka *****	<i>Pica pica, L.</i>	1. 1. - 31. 12.

Uprkos prirodnim bogatstvima, brojno stanje divljači nije na zadovoljavajućem nivou. Pojedini predstavnici krupnih zveri, kao što su medved i ris, su uprkos blagom oporavku populacija i dalje ugroženi (Lavadinović et al., 2021), dok je brojnost papkara drastično niža u odnosu na druge evropske države (Lavadinović, 2016). Čak i porast brojnosti pojedinih vrsta divljači, kao što je na primer divlja svinja (Lavadinović, 2020), je ispod obima populacije u susednim državama. Ovakav slučaj važi i za druge vrste divljih papkara, čija je brojnost manja u odnosu na većinu drugih evropskih država. Kao pokazatelj stanja se može koristiti poređenje sa Austrijom, državom koja ima slični površinu kao i Srbija. Uprkos tome što Austria ima nepovoljnija staništa za gazdovanje divljači, brojnost njenih populacija krupne divljači je višestruko veća nego u Srbiji (tabela 7).

Tabela 7. Poređenje brojnosti o dstrela divljači između Srbije i Austrije (Lavadinović, 2016).

Vrsta divljači	Srbija (2009)		Austrija	
	Brojnost	Odstrel	Odstrel (1998)	Odstrel (2008)
Jelen (<i>Cervus elaphus</i>)	6 216	757	45 000	40 000
Srna (<i>Capreolus capreolus</i>)	111 000	8 000	260 000	240 000
Divokoza (<i>Rupicapra rupicapra</i>)	832	35	25 000	25 000
Divlja svinja (<i>Sus scrofa</i>)	17 475	5 811	25 000	25 000
Zec (<i>Lepus europaeus</i>)	606 000	103 000	200 000	180 000
Fazan (<i>Phasianus colchicus</i>)	403 000	173 000	200 000	200 000

Mnoge atraktivne vrste pernate divljači su takođe ugrožene, kao na primer predstavnici potporodice šumskih koka, dok se vode žučne rasprave oko održivosti lova poljske jarebice ili prepelica između lovaca i njihovih protivnika. Ustvari od 33 vrste pernate divljači koje se smatraju lovnim vrstama, 10 je trajno zaštićeno, dok od preostalih 23 njih 10 su pod nekim dodatnim vidom zaštite. Nezadovoljavajuće brojno stanje divljači se neretko koristi kao argument od strane udruženja koja se bore protiv lovaca da se lov prikaže kao štetna aktivnost koja negativno utiče na očuvanje divljih životinja. Povećanje brojnosti divljači ili povećanje njenog rasprostranjenja je zastupljena tema među istraživačima koji se bave problematikom gazdovanja divljači ili lovstva, kako u Srbiji, tako i u inostranstvu.

Nasuprot slaboj brojnosti i oskudnoj rasprostranjenosti plemenitih vrsta lovne faune, brojno stanje vrsta divljači koje su u sukobu sa čovekom je iznad optimalnog stanja. Pogotovo je izazovno držati pod kontrolom brojno stanje šakala, koji po svedočenju lovaca pravi značajne štete nad lovnom faunom, pogotovo mладuncima divljih papkara. Sve procene o brojnosti šakala su subjektivne i nepouzdane, ali činjenica je da se obim odstrela sve više povećava. Istraživanje koje je sprovedene 2018. godine ukazuje da je šakal najomraženija divljač među srpskim lovcima i lovnim radnicima, jer preko 90% svih ispitanika je imalo negativan stav prema ovoj vrsti divljači. U tabeli 8 je prikazano trenutno procenjeno brojno stanje pojedinih vrsta sitne i krupne lovne faune na nacionalnom nivou, kao i njihov obim odstrela u tabeli 9.

Tabela 8. Brojno stanje pojedinih vrsta lovne faune (Statistički godišnjak, 2022).

	Jelen	Srna	Divokoza	Vuk	D. svinja	Zec	Fazan
2013	6 127	120 000	159	1 441	23 163	487 000	344 000
2015	6 620	128 000	195	1 978	21 288	455 000	334 000
2017	7 359	133 000	327	1 665	23 701	431 000	350 000
2019	7 289	142 000	725	1 812	25 309	447 000	347 000
2021	8 982	145 000	821	1 634	23 856	478 000	369 000

Tabela 9. Odstrel pojedinih vrsta lovne faune (Statistički godišnjak, 2022).

	Jelen	Srna	Divokoza	Vuk	D. svinja	Zec	Fazan
2013	1 052	9 000	16	194	6 475	43 000	146 000
2015	1 134	10 000	11	276	7 775	30 000	128 000
2017	941	11 000	14	176	11 179	26 000	141 000
2019	1 042	10 000	59	135	12 919	26 000	146 000
2021	1 172	11 000	50	142	15 228	27 000	149 000

Evidencija odstrela divljači se vrši sumiranjem podataka iz planskih dokumenata za svako lovište. Svaki korisnik mora da obedzbedi lovnu osnovu, koja predstavlja planski dokument prekontrolisan od strane Države. Lovna osnova sadrži podatke o lovištu i populacijama divljači sa kojima se gazduje, kao i plan populacione dinamike za budući period od 10 godina. Lovna osnova se sastoji od 10 godišnjih planova koji prestavljaju dokaz svih aktivnosti sprovedenih u lovištu za datu godinu. Do osnivanja regionalnih lovačkih saveza Lovački savez Srbije je vodio evidenciju lovne statistike na državnom nivou. Zakon o divljači i lovstvu je predvideo formiranje centralne baze podataka koja još uvek nije osnovana, zbog čega se na nacionalnom nivou ne barata sa pouzdanim podacima o korišćenju i gazdovanju divljači.

Upoređenje Slovačke i Srbije

U obe države se gazduje istim lovnim vrstama krupne i sitne divljači, koje predstavljaju okosnicu lovstva, i tu prestaje sličnost između Slovačke i Srbije. Za razliku od Srbije brojnost divljih dvopapkara je u Slovačkoj višestruko veća, uprkos što je ona manja po površini od naše države. Slična situacija je i po pitanju krupnih zveri, iako je ris u obe države smatrani ugroženom vrstom, čini se da je njegova populacija veća u Slovačkoj. Brojnost sitne divljači je u Srbiji znatno veća, ali opet sa paralelom da u našoj državi brojnost fazana zavisi od veštačke proizvodnje, brojno stanje zeca je bilo u opadanju, dok je brojnost poljske jarebice ispod zadovoljavajućeg nivoa. Dakle brojno stanje krupne divljači u Slovačkoj predstavlja pozitivan primer na koji bi Srbija trebala da se ugleda, dok bi zajednička saradnja pomogla u rešavanjima problema koji ugrožavaju sitnu divljač.

Podaci iz Slovačke ukazuju mnogo bolji uvid u rasprostranjenje pojedinih vrsta divljači, kao i u njeno brojno stanje za razliku od situacije u našoj državi. Upravo se očekuje da saradnja sa Slovačkom rezultira uspostavljanjem baze koja će pomoći bolje praćenje brojnosti divljači i stanje u populacijama divljih dvopapkara.

5. Zaštita prirode i odnos prema lovstvu

Slovačka republika

U Slovačkoj je 2002. godine usvojen Zakon 543/2002 o zaštiti prirode i krajolika. Između ostalog, zakon uvodi dva osnovna oblika zaštite, koji u većoj ili manjoj meri utiču na obavljanje lovstva.

Pre svega, reč je o teritorijalnoj zaštiti, koja se bavi zaštitom teritorije Slovačke ili njenih delova. Njim se uspostavlja pet nivoa zaštite. Povećavanjem stepena zaštite se povećava opseg ograničenja.

Prvi stepen zaštite važi za celu teritoriju Slovačke, osim ako na nekoj teritoriji nije proglašen drugačiji stepen zaštite prirode. Sadrži opšta pravila zaštite prirode, koja nemaju značajniji uticaj na lovstvo.

Na teritoriji drugog stepena zaštite potrebna je saglasnost o sadnji drveća i njihovog vrstnog sastava van gradova, sela, bašta, voćnjaka, vinograda ili hmeljara. Stoga može biti potrebna saglasnost u

nastojanju da se poveća utilitarnost lovišta povezanih sa sadnjom drveća. Saglasnost je potrebna i pri ograđivanju zemljišta osim za šumske rasadnike, voćnjake ili vinograde. Za izgradnju turističkih ruta. Prilikom postavljanja informativnih, reklamnih i promotivnih panoa (npr. ako lovačko udruženje sarađuje u izgradnji turističkih staza). Ni drugi stepen zaštite ne ograničava značajnije lovnu delatnost. U trećem stepenu zaštite, već je zabranjeno organizovanje zajedničkog lova. Potrebna je saglasnost, na primer, za puštanje dronova, što može imati uticaja u budućnosti, jer se tehnologija dronova ubrzano razvija i postepeno može naći primenu u lovnu, na primer, za praćenje broja i kretanja divljači, ili za pronalaženje odstreljene jedinke. Saglasnost je potrebna i za mamce i za prihranu divljači osim za prihranu senom, letnjim kulturama i silažom trave i deteline. Saglasnost je potrebna za pozicioniranje objekata - gde je uključena izgradnja lovačkih domova, raznih vikendica i ostalih lovačkih objekata. U četvrtom stepenu zaštite već je zabranjeno postavljanje lovišta, hranjenje i mamljenje divljači. Takođe je zabranjeno ograđivanje zemljišta osim šumskog rasadnika, voćnjaka i vinograda. Postavljanje informativnih tabli. Saglasnost je potrebna, između ostalog, za pozicioniranje objekata, hvatanje, ubijanje ili lov životinja u močvarama.

Najstroži je peti stepen zaštite, i u njemu je u principu zabranjen lov, osim delatnosti sa posebnim izuzetkom.

Na teritoriji Slovačke trenutno postoji devet nacionalnih parkova trećeg do petog stepena zaštite. Pored toga, raštrkani su brojni manji rezervati prirode na kojima pretežno važi četvrti i peti stepen zaštite. Postoje i zaštićena područja koja služe za zaštitu različitih tipova biotopa od nacionalnog ili međunarodnog značaja, dok se na ovim prostorima primenjuje drugi do peti stepen zaštite – posebno projektovan za svaku lokaciju. Značajan deo teritorije Slovačke zauzimaju i područja sistema zaštićenih područja NATURA 2000. Zaštićena područja ptica imaju poseban status, iako mnoga od njih su prvog stepena zaštite, ali tu mogu važiti različita ograničenja koja mogu imati značajan uticaj na vršenje lova. Sva ova područja istovremeno mogu da se preklapaju u raznim varijantama, što može činiti da zaštita teritorije i pojedinačna pravila koja tamo važe se smatraju prilično ne preglednim.

Zaštita vrsta takođe ima uticaja na lov. Spisak zaštićenih životinja je u uredbi Ministarstva životne sredine. Kao primer uticaja zaštite vrsta na lovstvo možemo navesti zabranu lova na Šumsku šljuku (*Scolopax rusticola*) u proleće, dok je za mnoge lovce lov šljuke u proleće donedavno predstavljao svojevrsno otvaranje sezone lova. Drugi primer je potpuna zabrana lova na vukove (*Canis lupus*) i mrke medvede (*Ursus arctos*). Što se tiče medveda, formiran je specijalizovani tim sa ciljem umanjenja sukoba ljudi sa mrkim medvedom uz što blaži uticaj na samog medveda, praćenjem, evidencijom i prevencijom.

Republika Srbija

Srbija se odlikuje visokim nivoom biodiverziteta, pošto prema podacima iz Strategije biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. naša država zauzima svega 2% Evropskog kontinenta, ali je ona stanište za 39% vrsta biljaka, 51% vrsta riba, 49% vrsta gmizavaca i vodozemaca, 67% sisara i 74% vrsta ptica autohtonih u Evropi (Lavadinović, 2016). Najreprezentativniji delovi države se zajedno sa ugroženim vrstama divljači stavljaju pod zaštitu koja je uređena pravnom regulativom, zbog čega Srbija trenutno ima 691.443 ha, odnosno 7,81% ukupne teritorije pod nekim vidom zaštite. Pod zaštitom se nalazi 465 zaštićenih područja: 5 nacionalnih parkova (i još dva u najavi), 18 parkova prirode, 23 predela izuzetnih odlika, 66 rezervata prirode, 6 zaštićenih staništa, 311 spomenika prirode, 36 područja od kulturnog i istorijskog značaja koja su zaštićena na osnovu ranijeg Zakona o zaštiti životne sredine i Zakona o zaštiti spomenika kulture, kao i 1784 strogo zaštićenih divljih vrsta i 865 zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (Zavod za zaštitu prirode, 2022). Prema istom izvoru zaštićena područja su klasifikovana u 7 vrsta, i to: strogi rezervat prirode, specijalni rezervat prirode, nacionalni park, spomenik prirode, zaštićeno stanište, predeo izuzetnih odlika i park prirode. U Srbiji je u toku i sprovođenje Nature 2000 koja ima za cilj da pruži konektivnost između zaštićenih područja.

Uzimajući u obzir da lovišta zauzimaju skoro celokupnu državnu teritoriju, uobičajeno je preklapanje lovog gazdovanja sa zaštitom prirode koje predstavlja izazov za obe strane. Lovno gazdovanje mora biti u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima koji bliže propisuju upravljanje lovnom faunom u zaštićenim područjima, dok se mora pružiti odgovarajuća zaštita ugroženim vrstama divljači dok se njihovo brojno stanje ne unaredi. Pravilnik o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači u članu 6 navodi vrste lovne faune koje su trajno zaštićene i na koje svaki korisnik lovišta mora da obrati pažnju prilikom upravljanja lovištem pošto je njihov status obezbeđen u skladu sa propisima kojima se uređuje zaštita prirode. Trajno zaštićene vrste su:

Sisari:

- (1) mrki medved (*Ursus arctos*),
- (2) ris (*Lynx lynx*),
- (3) vidra (*Lutra lutra*),
- (4) hermelin (*Mustela erminea*),
- (5) stepski tvor (*Mustela eversmanii*),
- (6) dabar (*Castor fiber*),
- (7) šaren tvor (*Vormela peregrina*);

Ptice:

- (1) jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*),
- (2) leštarka (*Bonasa bonasia*),
- (3) veliki tetreb (*Tetrao urogallus*),
- (4) divlja patka šiljkan (*Anas acuta*),
- (5) divlja patka kašikara (*Anas clypeata*),
- (6) divlja patka čegrtuša (*Anas strepera*),
- (7) divlja guska (*Anser anser*),
- (8) mala lisasta guska (*Anser erythropus*),
- (9) divlja patka čubasta (*Aythya fuligula*),
- (10) barska šljuka bekasina (*Gallinago gallinago*).

Upoređenje Slovačke i Srbije

Obe države se odlikuju visokim stepenom biodiverziteta, čije očuvanje je uređeno odgovarajućim zakonskim aktima. Preklapanje zaštite prirode sa lovnim gazdovanjem je u obe države izazov koji se mora rešiti na optimalan način i razmenom znanja i iskustava.

6. Dosadašnji način vođenja i organizovanja lova

Slovačka republika

Državnu upravu u oblasti lovstva sprovode organi državne uprave za lovstvo, a to su: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Slovačke (MP RV SR), okružna kancelarija u opštini rejona, opštinska kancelarija. U revirima koji pripadaju vojnim okvirima, državnu upravu vrši Ministarstvo odbrane Republike Slovačke (MO SR).

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja Slovačke Republike je centralni organ državne uprave za lov i upravlja ostvarivanjem prava lova preko smernica opštinskih vlasti. Pored toga, predstavlja Republiku Slovačku u pregovorima na međunarodnom nivou, brine o očuvanju svih vrsta divljači, obezbeđuje izradu koncepta razvoja lovstva i dozvoljava izuzetke za lov divljači. Prvostepeni organ je opštinska uprava, koja odlučuje o priznavanju ili promeni granica lovišta, osnivanju farmi divljači i fazana, odobravanju godišnjih uzgojnih i lovnih planova i nadzoru nad njihovim ispunjavanjem i izriče mera kada se u okviru državnog nadzora utvrde nedostaci. Drugostepeni organ državne uprave je

skupštinska uprava u sedištu okruga, koja obrazuje savetodavni odbor za lovište, odobrava koncepte uzgoja divljači u lovištu, organizuje lovne oglede i imenuje ispitnu komisiju, odobrava kriterijuma za uzgoj divljači i vrši državni nadzor u lovstvu.

Sva lovišta prema karakteru prirodne sredine i podobnosti uslova za uzgoj određene vrste divljači su klasifikovana u tri tipa lovišta (veće teritorijalne celine, orografske celine). U Slovačkoj imamo 31 lovnih oblasti za jelensku divljač, 14 za srneću i 8 za sitnu divljač.

Mapa 2. Lovne oblasti u Slovačkoj (braon - jelenska LO, zelena - srneća LO i žuta - LO za sitnu divljač)

Tabela 10. Zakoni i uredbe Slovačke Republike koji se odnose na lov

Zakon	Podzakonski akt
Zakon br. 274/2009 Z. z. Zakon o i o izmenama i dopunama pojedinih zakona	489/2013 Z. z. Izmena i dopuna uredbe o primeni zakona o lovstvu 421/2013 Z. z. Uredba kojom se utvrđuje društvena vrednost divljači
Zakon br. 190/2003 Z. z. o vatrenom oružju i municiji i o izmenama određenih zakona	85/2009 Z.z. Uredba Ministarstva zdravlja Republike Slovačke o postupku ocenjivanja zdravstvene sposobnosti za posedovanje ili nošenje vatrenog oružja i municije i o zahtevima medicinske procene 229/2011 Z.Z Uredba o oceni sposobnosti za posedovanje vatrenog oružja i municije
Zakon č. 83/1990 Zb. - Zakon o udruživanju građana	
Zakon br. 543/2002 Z. z. Zakon o zaštiti prirode i krajolika	579/2008 Z. z. Uredba Ministarstva za životnu sredinu Slovačke Republike kojom se menja i dopunjaje uredba Ministarstva životne sredine Slovačke Republike br. 24/2003 prema kojoj se sprovodi zakon br. 543/2002 Z. z. o zaštiti prirode i krajolika, sa izmjenama i dopunama
Zakon br. 39/2007 Z. z. - Zákon o veterinarskoj nezi	178/2012 Z. z. Uredba o identifikaciji, registraciji i uslovima uzgoja na farmama životinja 13/2012 Z. z. Uredba o lovačkim ispitima
300/2005 Z. z. Zakon o kažnjavanju	

U cilju podrške upravljanja lovstvom i obezbeđivanja nekih njegovih aktivnosti, osnovana je jedinstvena državna profesionalna samoupravna organizacija Slovačka lovačka komora (SPK). Svoje aktivnosti obavlja na celoj teritoriji Slovačke i zastupa interes svog članova. Njene glavne delatnosti su: organizovanje i sprovođenje ispita za podnosiče zahteva za lovne dozvole, izdavanje lovačkih dozvola, organizovanje obuke u streljaštvu, lovačke kinologije, sokolstva, organizovanje uzgojnih smotri i nacionalnih izložbi, sarađuje sa Ministarstvom na izradi koncepata, u kreiranju zakonske regulative, kao i u mnogim drugim poslovima iz oblasti lovstva, koje će joj Ministarstvo poveriti.

Upravljanje na nivou pojedinačnih lovišta sprovodi se u okviru pojedinačnih lovačkih organizacija koje koriste određena lovišta. U ime korisnika sa državnom administracijom komunicira upravnik lovišta, tj. određeni menadžer upravljanja lovstva. Ova osoba mora imati završene posebne ispite, u okviru kojih će pokazati dovoljnu profesionalnu erudiciju za obavljanje ove funkcije.

Izrada novih lovišta podložna je usklađenosti sa minimalnom površinom od 2000 ha u lovištima jelena i lovištima za srnu i sitnu divljač od 1000 ha. Za mogućnost odobravanja nove površine potrebno je pribaviti saglasnost većine vlasnika lovnih zemljišta, koji u narednim koracima odlučuju i o izboru korisnika lovišta na period od 10 ili 15 godina.

Korisnici lovišta takođe moraju voditi računa o zakonima i propisima drugih organa (veterinarske uprave, organizacija za zaštitu prirode, itd.).

Republika Srbija

Okviri gazdovanja divljači i lovstvom su posmatrani u odnosu na strateške, zakonodavne i institucionalne okvire. Strateški okviri se sastoje iz niza dokumenata koji na direktni i indirektni način definišu osnovne principe i ciljeve nacionalne politike u oblasti gazdovanja divljači i lovstvom. Strateško planiranje, zapravo, predstavlja pripremu sadašnjih poslova za budućnost (Čirović, 2009) i utvrđivanje politike upravljanja divljači i lovstvom. Zakonodavni dokumenti definišu „pravila igre“ kroz zakone, uredbe, pravilnike i sl. (Lockwood et al., 2012), dok institucionalni okviri definišu nadležnosti javnih i privatnih organa na različitim nivoima (Nonić et al., 2013). Okviri gazdovanja divljači i lovstvom su u vezi sa institucionalnom teorijom, pošto oni postavljaju osnovnu strukturu funkcisanja, kojoj se organizacije prisutne u sistemu gazdovanja divljači i lovstvom, prilagođavaju i na osnovu koje formiraju organizaciju gazdovanja divljači i lovstvom.

Strateški okvir

Sveobuhvatni dokument koji postavlja osnove za gazdovanje divljači i lovstvom je Prostorni plan Republike Srbije (2010/v), koji je Narodna skupština usvojila u formi zakona. Prostorni plan Republike Srbije od 2010. do 2020. god. (2010/v) predstavlja jedan od osnovnih strateških dokumenata u gazdovanju divljači i lovstvom. Ovim značajnu podršku ostvarenju navedenih i drugih ciljeva u lovstvu pružaju i strateški prioriteti prostornog razvoja Republike Srbije do 2014. godine, naročito kada je u pitanju biodiverzitet, i to: 1) smanjivanje gubitka biodiverziteta, 2) smanjivanje pritisaka na biodiverzitet i 3) uspostavljanje sistema zaštite i održivog korišćenja bioloških resursa. Pored toga, u skladu sa navedenim prostornim planom Republike Srbije, relevantni su prioritetni strateški projekti i aktivnosti zaštite, uređenja i održivog korišćenja predela, prirodnog i kulturnog nasleđa, i to: uspostavljanje nacionalne ekološke mreže i identifikacija područja za evropsku ekološku mrežu NATURA 2000, donošenje nacionalnih strategija u oblasti zaštite prirode, biodiverziteta i kulturne baštine, studije o predelima Republike Srbije i serije novih zakona, što treba da predstavlja prelaz ka novoj politici sagledavanja prostornog razvoja koja značajno doprinosi jačanju identiteta, ali i povećanju atraktivnosti i konkurentnosti pojedinih delova Republike Srbije.

Strategija razvoja lovstva Republike Srbije za period 2014 – 2029. godine je pripremljena u vidu nacrta, ali nije usvojena i predstavlja krovni dokument u gazdovanju divljači i lovstvom (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. 2014). Strategija razvoja lovstva definiše: 1) značenje određenih izraza, kao i uvodna razmatranja sa osnovnim informacijama o zakonodavnim i

institucionalnim okvirima; 2) stanje divljači i lovstva u Republici Srbiji sa raspoloživim podacima o brojnosti i prostornom rasporedu, swot i pest analizu; 3) dugoročne ciljeve, smernice i mere za razvoj lovstva i unapređivanje stanja populacija divljači, mehanizme implementacije Strategije, indikatore, finansiranje u lovstvu; 4) aktioni plan za sprovođenje Strategije.Pored ovog dokumenata, važne su i sledeća strateška dokumenta:

- Strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja Republike Srbije za period 2014 – 2024. godine (2014);
- Strategije razvoja turizma Republike Srbije (2006);
- Nacionalnog strategija održivog razvoja (2008);
- Nacionalnog programa zaštite životne sredine (2010);
- Nacionalne strategije održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara (2012);
- Strategije biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. godine (2011).

Zakonodavni okviri

Zakon o divljači i lovstvu (2010/a), predstavlja krovni dokument u ovoj oblasti i ovim zakonom se uređuje zaštita, upravljanje, lov, korišćenje i unapređivanje populacije divljači u lovištu, zaštita, očuvanje i unapređivanje staništa divljači, zaštita, uređivanje i održavanje lovišta i druga pitanja od značaja za divljač i lovstvo. Divljač je prirodno bogatstvo i imovina Republike Srbije koja se koristi pod uslovima i na način predviđen ovim zakonom. Cilj ovog zakona je obezbeđivanje održivog gazdovanja populacijama divljači i njihovih staništa na način i u obimu kojim se trajno održava i unapređuje vitalnost populacija divljači, proizvodna sposobnost staništa i biološka raznovrsnost, čime se postiže ispunjavanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih funkcija lovstva (2010/a). Zakon definiše sledeće ključne aktivnosti koje je neophodno sprovesti:

1. donošenje Strategije razvoja lovstva Republike Srbije;
2. donošenje planskih dokumenata u lovstvu;
3. stalni monitoring populacijom divljači i njihovih staništa;
4. obezbeđivanje sredstava za zaštitu, očuvanje i unapređivanje populacija divljači i njihovih staništa i druge namene od značaja za razvoj lovstva;
5. obezbeđivanje sredstava za formiranje i održavanje;
6. formiranje informacionog sistema o populacijama divljači i njihovim staništima;
7. obezbeđivanje podrške korisnicima lovišta;
8. istraživačko-razvojne radove u oblasti lovstva;
9. promociju lovstva;
10. nadzor nad primenom propisa u oblasti lovstva;
11. obavljanje i drugih poslova u skladu sa ovim zakonom i propisima donetim na osnovu ovog zakona.

Poslovi na gazdovanju divljači i lovstvom se sprovode preko Ministarstva nadležnog za poslove lovstva, dok je Autonomna pokrajina nadležna je za poslove lovstva od pokrajinskog značaja, a javnim preduzećima i privrednim društvima je data obaveza čuvanja, zaštite i gajenja divljači. Pored ovih institucija, definisani su i lovački savez i lovačka komora, koji će biti analizirani u okviru institucionalnih okvira.

Stručne poslove gazdovanja lovištem vrši lice sa licencom za obavljanje stručnih poslova gazdovanja lovištem zaposleno kod pravnog lica koje je registrovano za obavljanje stručnih poslova u lovstvu. Svako lovište mora imati lovočuvarsku službu - lovočuvare, koja obavlja poslove zaštite i uređivanja lovišta, kao i gajenje i zaštitu divljači u lovištu.

Gazdovanje lovištem i divljači se obavlja preko pravnog lica koje je osnovano kao javno preduzeće (JP), privredno društvo, drugi oblik preduzeća, kao i lovačka udruženja i druga udruženja koja su osnovana

i deluju u skladu s zakonom o lovstvu i divljači. Korisnik lovišta može da bude i pravno lice koje nije registrovano za obavljanje stručnih poslova u gazdovanju lovištem i/ili lovočuvarskih poslova, ako ima zaključen ugovor o obavljanju stručnih poslova u gazdovanju lovištem i/ili lovočuvarskih poslova sa pravnim licem registrovanim za obavljanje tih poslova pre podnošenja zahteva za dobijanje prava na gazdovanje lovištem. Naknada za korišćenje lovostajem zaštićenih vrsta divljači utvrđuje se u odgovarajućem procentu od vrednosti planiranog odstrela lovostajem zaštićenih vrsta divljači za tekuću lovnu godinu, i to 5% za lovišta posebne namene i 10% za ostala lovišta, osim vrednosti planiranog odstrela fazana. Korisnik lovišta dužan je državi da plati naknadu za korišćenje lovostajem zaštićenih vrsta divljači, u dve godišnje rate: do 15. aprila 30%, a do 31. decembra 70% te naknade i ista se određuje u određenom procentu od vrednosti planiranog odstrela lovostajem zaštićenih vrsta divljači. Sredstva ostvarena od naknade za korišćenje lovostajem zaštićenih vrsta divljači pripadaju Budžetskom fondu za razvoj lovstva Republike Srbije i budžetskom fondu za razvoj lovstva autonomne pokrajine.

Zakonom o šumama Republike Srbije (2010) se uređuje očuvanje, zaštita, planiranje, gajenje i korišćenje šuma, raspolaganje šumama i šumskim zemljištem. Takođe, se obezbeđuju uslovi za održivo gazdovanje šumama i šumskim zemljištem kao dobrom od opšteg interesa, na način i u obimu kojim se trajno održava i unapređuje njihova proizvodna sposobnost, biološka raznovrsnost, sposobnost obnavljanja i vitalnost i unapređuje njihov potencijal za ublažavanje klimatskih promena, kao i njihova ekonomska, ekološka i socijalna funkcija, a da se pri tome ne pričinjava šteta okolnim ekosistemima. Ovim zakonom su definisana planska dokumenta (plan razvoja, osnove i programi) koji moraju biti u skladu sa planskim dokumentima u lovstvu. Pravno lice kojem je povereno gazdovanje divljači, u skladu sa propisom kojim se uređuje divljač i lovstvo, dužno je da brojnost i vrste divljači održava na takvom nivou da se ne narušava biološka ravnoteža šumskog ekosistema i ne sprečava sprovođenje ciljeva gazdovanja šumom. Takođe, zakonom se zabranjuje intenzivno gajenje krupne divljači u ograđenim površinama u šumama u kojima je u toku proces obnavljanja – podmlađivanja. Ovaj zakon ima direktni uticaj na gazdovanjem divljači i lovstvom, jer se lovišta velikim delom nalaze na šumskom području, i saradnja korisnika šuma i lovišta, je ključna za uspeh u sprovođenju obe delatnosti.

Zakonom o zaštiti prirode Republike Srbije (2009) se uređuje zaštita i očuvanje prirode, biološka, geološka i predeona raznovrsnosti koja predstavlja deo životne sredine. Ovim zakonom se utvrđuju uslovi i mere zaštite prirode i zaštićenih prirodnih dobara i predela u prostornim i urbanističkim planovima, projektnoj dokumentaciji, osnovama i programima upravljanja prirodnim resursima u lovstvu, kao i u drugim delatnostima (rudarstvu, energetici, saobraćaju, vodoprivredi, poljoprivredi, šumarstvu, itd.). Takođe, zakon predviđa da Zavod za zaštitu prirode vodi evidenciju o načinu i obimu korišćenja zaštićenih divljih vrsta radi utvrđivanja i praćenja stanja populacija, koje uključuje i divlje vrste čije je korišćenje regulisano Zakonom o divljači i lovstvom (2010) i Zakonom o ribarstvu (1994). Zakonom su definisani planovi upravljanja zaštićenim područjima, a sve aktivnosti vezane za lovstvo, moraju biti usaglašene sa ovim planovima. Pravna lica koja upravljaju sa divljači dužna su da usklade lovne osnove sa odredbama ovog zakona prilikom njihove obnove ili prve revizije. Zakonom o veterinarstvu Republike Srbije (2005) se uređuje zaštita i unapređenje zdravlja i dobrobiti životinja. Zakonom se definišu aktivnosti vezane za sanitarno-veterinarsku kontrolu divljači i skladištenje divljači. Pored ovih zakona, oblasti gazdovanja divljači i lovstvom je regulisano i brojnim drugim zakonodavnim dokumentima, koji se mogu podeliti u dve grupe: zakoni i podzakonska dokumenta (tabela 11).

Tabela 11. Ostali zakonski i podzakonski dokumenti Republike Srbije koji utiču na lovstvo

Zakoni	Podzakonski dokumenti
Zakon o dobrobiti životinja (2009)	Pravilnik o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači (2012)
Zakon o oružju i municiji (1992),	Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogog zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (2010)
Zakon o javnim preduzećima (2012)	Uredbu o režimima zaštite (2012)
Zakon o udruženjima (2009)	Pravilnik o odštetnom cenovniku za utvrđivanje visine naknade štete (2010)
Zakon o zaštiti životne sredine (2004, 36/09)	Pravilnik o kriterijumima za izdvajanje tipova staništa, o tipovima staništa, osetljivim, ugroženim i za zaštitu prioritetnim tipovima staništa i o merama zaštite za njihovo očuvanje (2010)
Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (2009)	Uredbu o utvrđivanju liste projekata za koje je obavezna procena uticaja i liste projekata za koje se može zahtevati procena uticaja na životnu sredinu (2008)
Zakon o poljoprivrednom zemljištu (2006)	Rešenje o ustanovljenju lovišta u lovni područjima (2020)
Zakon o stočarstvu (2009)	Pravilnik o lovačkom ispitu (2012)
Zakon o vodama (2010)	Pravilnik o lovačkim psima (2011)
Zakon o planiranju i izgradnji (2009)	Pravilnik o Katastru lovišta i Centralnoj bazi podataka (2012)
Zakon o turizmu (2009)	Pravilnik o lovočuvarskoj službi (2011)
Zakon o regionalnom razvoju (2009)	Pravilnik o merama bezbednosti u lovištu (2011)
Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu (2004)	Pravilnik o merama za sprečavanje štete od divljači i štete na divljači (2012)
Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu (2004)	Pravilnik o uslovima i načinu organizovanja lova (2010)
	Pravilnik o načinu obeležavanja, odnosno označavanja granica i lovno-tehničkih objekata u lovištu (2011)
	Pravilnik o načinu organizovanja stručne službe za gazdovanje lovištem (2012)
	Pravilnik o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači (2012)
	Pravilnik o sadržini i načinu izrade planskih dokumenata u lovstvu (2012)
	Pravilnik o stručnom ispitu za sticanje licence za obavljanje određenih poslova u lovstvu (2011)
	Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet i načinu obeležavanja ulovljene divljači i trofeja divljači, kao i o načinu vođenja evidencije (2012)
	Pravilnik o veterinarsko-sanitarnim uslovima (2011)

Zakoni	Podzakonski dokumenti
	Pravilnik o načinu ustanavljanja lovnog područja i lovišta (2010)

Takođe, u Srbiji je prisutan veliki broj međunarodnih organizacija, preko kojih se sprovode i usklađuju mere i inicijative za dalji razvoj lovstva i zaštitu i upravljanje prirodnim resursima na nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i za obezbeđivanje dodatnih izvora finansiranja aktivnosti na polju očuvanja populacija i vrsta divljači. Neke od najznačajnijih međunarodnih organizacija u Republici Srbiji su: Program Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (United Nations Environment Programme – UNEP), Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO), Međunarodna unija za zaštitu prirode (International Union for Conservation of Nature – IUCN), Svetski fond za zaštitu prirode (World Wide Fund for Nature – WWF), Federacija parkova Evrope (EUROPARC Federation), Program Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (Food and Agriculture Organization of the United Nations – FAO) i Evropski centar za zaštitu prirode (European Centre for Nature Conservation – ECNC).

Upoređenje Slovačke i Srbije

Organizacija lovstva u obe države je ustrojena na način koji pruža dovoljno sličnosti da se vrši poređenje lovstva Slovačke i Srbije, kao i razlike koje omogućavaju razmenu znanja i iskustava.

7. Lovna evidencija, izveštaji, statistika - način prikupljanja informacija iz oblasti lovstva

Slovačka republika

Planiranje lova u Slovačkoj se kreira prema Zakonu o lovstvu

1. *Koncept razvoja lova u Republici Slovačkoj*, koncept uzgoja divljači u lovačkim područjima i lovnim lokalitetima. Koncept razvoja lovstva u Republici Slovačkoj osigurava Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRV) u saradnji sa Slovačkom lovačkom komorom, a odobrava ga Vlada Republike Slovačke.

2. *Koncepti uzgoja divljači u lovačkim područjima i lovnim lokalitetima*, koji obezbeđuje i odobrava nadležna okružna služba u sedištu okruga prema predlogu savetodavnog odbora lovog područja.

3. *Prospektivni plan lovačkog gazdovanja u lovištu*, koje obezbeđuje korisnik lovišta preko stručno osposobljenog pravnog ili fizičkog lica, a odobrava ga okružna služba po predlogu uzgojnog saveta odgovarajuće uzgojne jedinice.

4. *Godišnji planovi upravljanja lovom u lovištu*, koje sastavlja i dostavlja na odobrenje okružnoj službi korisnik lovišta. Godišnji planovi su plan uzgoja i lova papkara, godišnji plan uzgoja i lova sitne divljači, godišnji plan zbrinjavanja životinja i plan zajedničkog lova.

Statistička istražaga

MPRV vrši statistička istraživanja radi dobijanja podataka o reviru i stanju divljači u skladu sa Zakonom br. 274/2009 Z. z. o lovnu. Statistički izveštaj sastavljaju korisnici svih lovišta u Republici Slovačkoj. Po završetku lovne sezone (28. februara), svaki korisnik lovišta dužan je da opštinskoj kancelariji predaje „Godišnji izveštaj o lovištu i brojnom stanju divljači“. Godišnji izveštaj je deo informacionog sistema u lovstvu. Prikupljanje i kontrolu izveštaja osiguravaju okružne službe

(Odeljenje za zemljište i šume), a za lovišta u vojnim područjima Ministarstvo odbrane Republike Slovačke (Služba za šumarstvo i lovstvo). Obradu i vrednovanje rezultata statistike lovstva vrši Nacionalni šumarski centar. Statistički izveštaj sastavljaju korisnici lovišta na osnovu podataka iz primarne lovne evidencije – posebno priloga izvršne uredbe Ministarstva Slovačke Republike br. 344/2009 Z.z.. u vidu kasnijih odredbi. S obzirom na to, izveštaj predstavlja zvanične podatke o rezultatima i stanju lovstva u pojedinim lovištima Slovačke. Prilikom obrade rezultata statistike lovstva, ona se zasniva na popisu lovišta, stoga Nacionalni šumarski centar svake godine ažurira i GIS sloj granica lovišta. Tačna evidencija lovišta je osnova kompleksne obrade statističkih podataka iz svih lovišta u Slovačkoj. Rezultati statistike lova daju vrlo važne podatke o trendovima razvoja populacija divljači, koji uglavnom služe potrebama upravljanja i razvoja lovstva u Slovačkoj. Dobiju se i vrlo vredni podaci o rasprostranjenosti i površinama pojedinih vrsta glavne, ali i retke divljači, podaci o njihovim međusobnim odnosima i dugoročnom razvoju.

U okviru informatizacije državne uprave, korisnici lovišta imaju mogućnost da godišnji izveštaj dostave i u elektronskom obliku. Radi se i na digitalizaciji ostalih delova lovne evidencije i planiranja lova. Informacioni sistem lovstva (<https://gis.nlcsk.org/islhp>) dodatno sadrži zbirne podatke iz lovstva, službene registre iz oblasti lovnog gazdovanja, kartografske materijale, aplikaciju za evidentiranje mamaca za divljač i aplikaciju Polovstat za kompleksno vođenje evidencije lova na divljač u lovištima. Njegova velika prednost je mogućnost kontinuiranog celogodišnjeg evidentiranja svih ulova i naknadnog jednostavnog prenosa evidencija u godišnji izveštaj. Time se eliminiše ručno prepisivanje podataka, ali glavna prednost je činjenica da državna uprava raspolaže potpuno novom vrstom podataka, odnosno svežim podacima direktno iz tekuće sezone. To daje mnogo bolje mogućnosti za operativno usmeravanje i upravljanje lovstvom u revirima, jer je do sada državna uprava bila orijentisana uglavnom na osnovu podataka zvanične statistike lovstva, čija je slaba tačka bila to što su oni uvek bili stari godinu dana. Slika 7.1 prikazuje osnovnu strukturu Informacionog sistema lovstva.

INFORMAČNÝ SYSTÉM POĽOVNÍCTVA

Vyberte si tému.

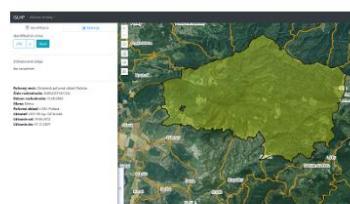
Register – managed by State administration

Aggregated data on game abundance

web application for monthly record keeping

Maps

Application – wildboard

[Republika Srbija](#)

Na osnovu Zakona o divljači lovstvu je usvojen podzakonski akt pod nazivom Pravilnik o Katastru lovišta i Centralnoj bazi podataka iz 2012. godine. Nažalost centralna baza podataka još uvek nije zaživila.

[Upoređenje Slovačke i Srbije](#)

Znanja i iskustva koja Slovaci imaju o vođenju centralne evidencije u lovstvu je izuzetno značajno za Srbiju i osnivanje slične baze podataka.

[8. Ekonomski pokazatelji lovnog gazdovanja](#)

[Slovačka republika](#)

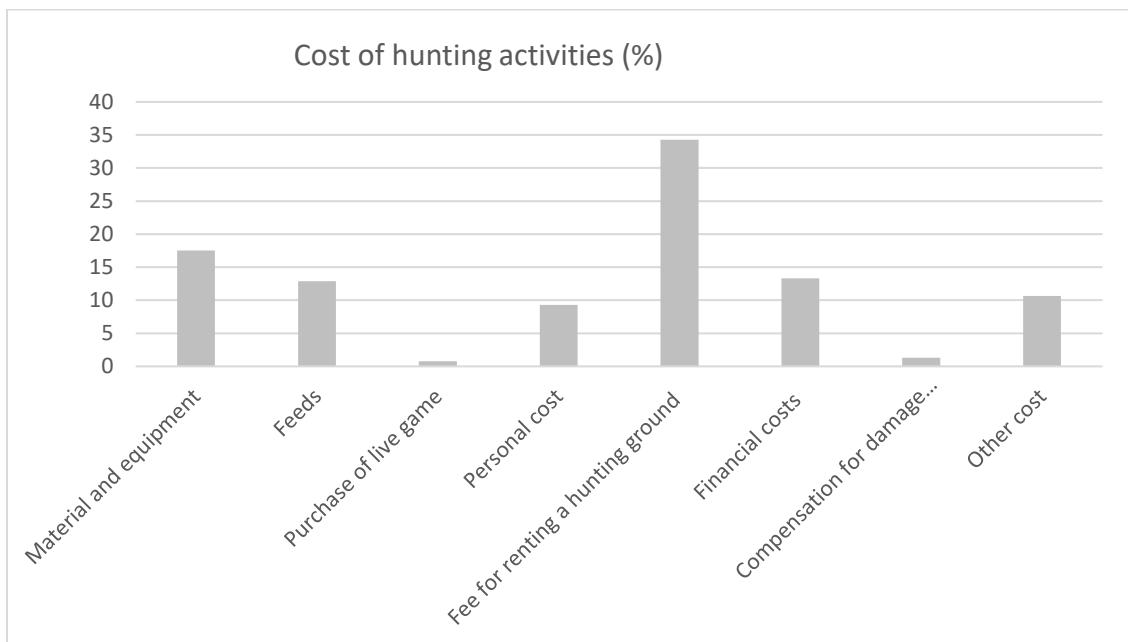
U lovnoj sezoni 2021/2022. ukupan prihod od lova iznosio je 16.100.456 evra, a rashodi 13.161.289 evra, što predstavlja pozitivan ekonomski rezultat od 2.939.167 evra. Sa stanovišta pojedinačnih kategorija lovišta, pozitivan privredni rezultat zabeležen je u kategoriji režijskih lovišta Lesov SR, d.p. (1.780.745 evra), u kategoriji zakupljenih lovišta (1.251.893 evra), u kategoriji lovišta ostalih državnih organizacija (189.153 evra) i u kategoriji režijskih lovišta nedržavnih subjekata (152.722 evra). Ostale kategorije lovišta iskazale su negativan ekonomski rezultat.

U okviru statistike lova prate se ukupni prihodi i prihodi direktno od uzgoja u lovištu. U prihodima od lovstva dominiraju prihodi od naplatnog odstrela, koji su činili do 28% svih prihoda od lovišta (4.441.670 evra). Drugi najveći prihod (3.029.191 evra) iskazan je u kontekstu sopstvene potrebe divljači, odnosno divljači koja se koristi za potrebe članova i njihovih porodica, što je činilo 19% svih prihoda od lovišta. Sledila je prodaja registrovanim nakupcima sa iznosom prihoda (1.298.523 evra) 8 % prihoda i prodaja "Iz dvorišta" (lokalna prodaja krajnjem potrošaču) sa iznosom 7% prihoda (1.102.257 evra), svega 0,8% (125.161 evra) od ukupnih prihoda lovišta. S obzirom na ukupne prihode korisnika lovišta, najveći prihodi su ostvareni u kategoriji „Ostali prihodi“ koji su činili skoro 40% (6.098.893 evra) svih prihoda. Ovu vrstu prihoda čine prihodi od edukativnih, kinoloških, streljačkih aktivnosti ili članskih karata, koji mogu biti vrlo varijabilni kod pojedinačnih korisnika i ne odražavaju samo efikasnost upravljanja lovom u lovištu.

Prema podacima statistike lova, gotovo 75% divljači lovci zadrže za sopstvene potrebe. Značajna je i prodaja divljači na tržištu preko registrovanih nakupaca, i njena zastupljenost je do 15%. Najmanji ideo čini prodaja divljači "iz dvorišta" sa 10%. Godišnja potrošnja mesa po stanovniku je preko 50 kg, dok je potrošnja divljači oko 0,9 kg po stanovniku godišnje. Stagnacija tržišta stvara probleme posebno većim proizvođačima (državnim preduzećima), koji proizvode desetine do stotine tona divljači u glavnoj sezoni. I zato je ispravno da se trenutno traže inovativna rešenja na više nivoa, koja bi omogućila da se poveća količina divljači kojom se snabdevaju slovačka domaćinstva, škole i menze, i time što više oživi tržište.

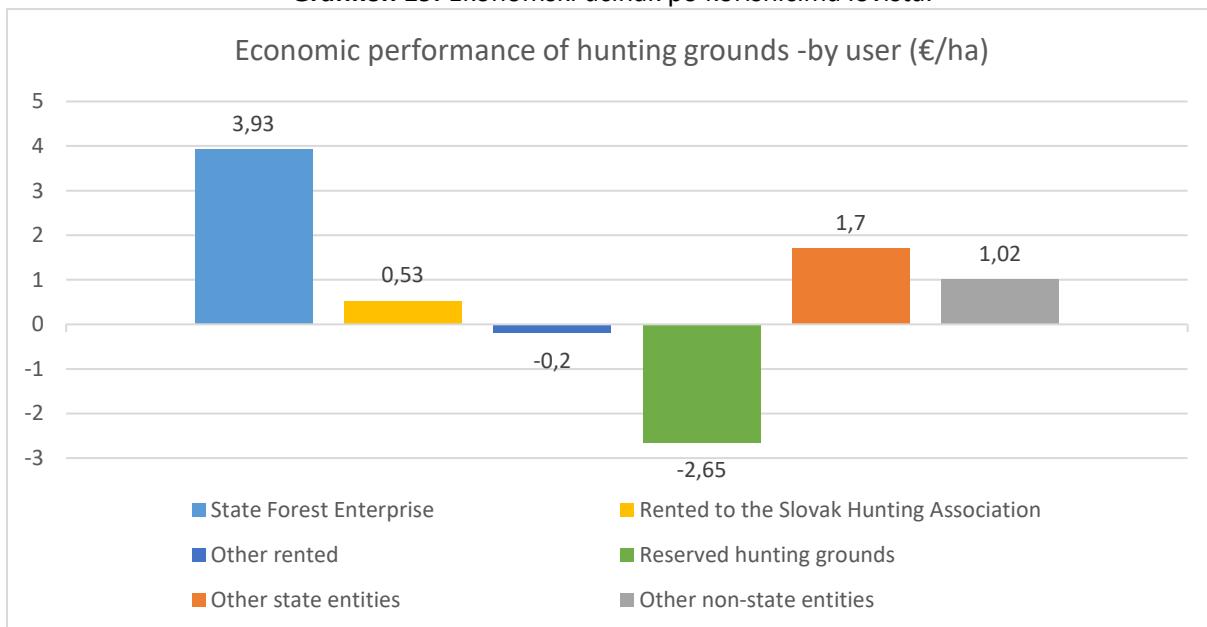
U okviru troškova gazdovanja u lovištima dominiraju troškovi naknade za korišćenje lovišta, koji čine 34,3% (4.513.146 evra), na drugom mestu su materijalni troškovi koji su dostigli iznos od 2.308.337 evra (17,5%). Sledеći grafikon predstavlja poređenje ostalih troškova.

Grafikon 18. Rashodi u lovnom gazdovanju.

Procenjena je i prosečna proizvodnja po hektaru lovišta. Najbolje rezultate postigla su režijska lovišta Lesov SR, d.p., sa pozitivnom proizvodnjom od 3,93 evra/ha, zatim lovišta ostalih državnih organizacija sa proizvodnjom od 1,7 evra/ha, zatim režijska lovišta nedržavnih subjekata sa pozitivnom proizvodnjom od 1,02 evra/ha i zakupljenim lovištima SPZ sa proizvodnjom od 0,53 evra/ha. U ostalim kategorijama ostvarene su samo negativne vrednosti prosečne proizvodnje po hektaru lovišta. U kategoriji ostalih zakupljenih lovišta iznosila je -0,20 evra/ha, a u kategoriji rezervisanih lovišta - 2,65 evra/ha.

Grafikon 19. Ekonomski učinak po korisnicima lovišta.

Treba naglasiti da se ekonomski rezultati u lovstvu moraju vrednovati nešto drugačije nego što se slični pokazatelji vrednuju, na primer, u poslovnom sektoru. Lov je sam po sebi vrlo specifičan i većina

njegovih ljubitelja ga shvata kao stil života, a ne kao posao koji treba da pokaže što bolje ekonomski rezultate. I tako je, jer čak i proizvodnja lovišta ima svoje granice, a da ne govorimo o etičkim, bez kojih verovatno ne možemo zamisliti pravi lov. Pozitivan ekonomski rezultat svakako je veoma koristan za razvoj i unapređenje kvaliteta upravljanja našim lovištima. Međutim, treba ga postaviti veoma osetljivo, uzimajući u obzir potrebe i mogućnosti područja i, naravno, uzimajući u obzir životinjske populacije koje u njemu žive. Čak i najbolji ekonomski rezultat na kraju treba da se vrati lovištu kroz unapređenje upravljanja i ne treba ga koristiti u razne druge svrhe. S druge strane, čak i negativan ekonomski rezultat može biti pozitivna manifestacija činjenice da korisnici ulažu više u lovište nego što od njega mogu dobiti.

Upoređenje Slovačke i Srbije

Prihodi od lovnog gazdovanja u Republici u Slovačkoj su impresivni, i predstavljaju rezultat održivog lovnog gazdovanja kojem Srbija treba da teži. Zbog toga je saradnja sa Republikom Slovačkom od izuzetnog značaja za budući razvoj lovstva u Srbiji.

9. Međunarodna saradnja

Slovačka republika

Lovačka komora Slovačke, u saradnji sa Ministarstvom, predstavlja Republiku Slovačku u međunarodnim organizacijama koje se bave lovstvom (CIC – Međunarodni savet za lov i zaštitu divljači, FACE – Federacija lovačkih udruženja EU, IAF – Međunarodno sokolsko udruženje, FITASC - Međunarodno udruženje lovačkog i sportskog streljaštva).

CIC

Međunarodni savet za lov i zaštitu divljih životinja (Conseil International de la Chasse - CIC) je politički nezavisno, međunarodno, nevladino savetodavno telo koje se zalaže za zaštitu divljih životinja kroz principe održivog korištenja. Ideja o osnivanju organizacije rodila se 1928. godine, a njen oblik je konkretizovan u dvorcu grofa Karolja u Palarikovu. CIC dejstvuje u više od 80 zemalja širom sveta, uključujući Slovačku i Srbiju.

FCI

Međunarodna kinološka federacija (Fédération Cynologique Internationale) - među osnovnim zadacima organizacije je kreiranje i prilagođavanje standarda pojedinih rasa pasa i kreiranje zakonske regulative za uzgoj. Članstvo u FCI u Slovačkoj predstavlja Slovački kinološki savez (SKJ) sa sedištem u Bratislavi. SKJ je dobrovoljno udruženje nekomercijalnih organizacija sa pravnim okvirom, koje imaju sedište na teritoriji Slovačke, i zastupaju interesu lica sa stalnim prebivalištem na teritoriji Slovačke Republike koja se bave kinološkom delatnošću unutar granice koje je postavio FCI.

FACE

Federacija lovačkih saveza Evropske unije osnovan je 1977. godine sa sedištem u Briselu. Okuplja 23 lovačke organizacije, ukupno više od 7 miliona evropskih lovaca. Slovačka je u savezu zastupljena od 1996. godine, kada je Slovački lovački savez postao punopravni član. Predstavnik FACE-a je direktni savetnik tima radnika u veću Evrope koji razvija zakone u oblasti stvaranja i zaštite životne sredine u cilju očuvanja lovstva.

FITASC

Međunarodna lovačka i sportska streljačka asocijacija osnovana je 1938. godine od prvobitne Međunarodne lovačke unije (UIC) osnovane 1918. da ujedini nacionalne streljačke organizacije i ujednači njihova sportska pravila.

IAF

Slovačka je zastupljena u međunarodnom sokolskom savezu preko Slovačkog kluba sokolara pri SPK (SKS pri SPK). SKS pored SPK je nepolitička, dobrovoljna interesna organizacija koja okuplja članove Slovačke lovačke komore (SPK) koji su posvećeni sokolstvu, čuvanju, obuci i lovnu pernatim

grabljivicama i sovama, pod uslovom da imaju uspešno položen sokolski ispit i drugih zainteresovanih lica koji se prijave za članstvo u klubu. Izvršni organ je predsedništvo SKS pri SPK. Potpredsednik za spoljašnje odnose odgovoran je za saradnju kluba sa IAF-om i stranim sokolskim organizacijama i klubovima. Organizacija IAF posvećena je očuvanju drevne umetnosti sokolarstva, lovačke tradicije, lova sa obućenim pticama grabljivicama. Očuvanje sokolarstva podrazumeva ne samo održavanje tradicionalne kulture koja gradi praktične veštine empatije sa životnjama, već i zaštitu grabljivica i njihovog plena kroz zaštitu prirodnih staništa. Zato podržavamo sokolarstvo u kontekstu održivog korištenja divljih životinja.

[Republika Srbija](#)

Lovački savez Srbije je član međunarodnih lovačkih organizacija kao što su Evropska federacija za lov i zaštitu prirode - FACE i Međunarodni savet za divljač i zaštitu divljih vrsta – CIC. Pored toga u Srbiji je aktivna i Međunarodni safari klub – SCI. Lovački savez Srbije je aktivna u učešću u međunarodnim projektima prekogranične saradnje ili u prijavi za druge projektne fondove. Kinološki savez Srbije je član Međunarodnog kinološkog saveza – FCI. Pored toga naučno-istraživačka zajednica koja se bavi problematikom lovstva je aktivna u međunarodnoj saradnji. Grupa istraživača sa Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Novom sadu, Šumarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Fakulteta veterinarske medicine Univerziteta u Beogradu i Prirodnomatematičkog Univerziteta u Novom sadu je pre 10 godina osnovala Međunarodni simpozijum o lovstvu. Prva tri simpozijuma su održana u Srbiji, nakon čega se simpozijum održava svake druge godine u nekoj od susednih država (Slovenija, Mađarska i Bugarska). Tokom pandemije kovid-19 virusa aktivnosti simpozijuma su bile zaustavljene, ali su ponovo aktivirane.

[Upoređenje Slovačke i Srbije](#)

Predstavnici obe države su uključeni u iste međunarodne organizacije, gde se mogu međusobno pomagati i sarađivati. Treba naglasiti da je u Slovačkoj osnovan CIC koji predstavlja krovnu svetsku organizaciju u oblasti lovstva.

[10.Lovačke manifestacije](#)

[Slovačka republika](#)

SPK svake godine planira i realizuje više od 300 stručnih i društvenih događaja širom Slovačke. Među najvažnijim aktivnostima SPK je organizovanje uzgojnih izložbi trofeja lovne divljači (svake godine u 59 regijama Slovačke), na kojima regionalne komisije za ocenjivanje pod nadzorom nadležnih okružnih komisija ocenjuju kvalitet uzgoja, ispunjenje planova i ispravnost lova. SPK u saradnji sa MPRV SR jednom u svakih 5 godina organizuje državnu izložbu trofeja na kojoj se vrednuju trendovi u razvoju kvaliteta uzgoja i lova trofejne divljači. Izložbe uzgojnih trofeja i izložbe državnih trofeja imaju za cilj ne samo ispunjavanje stručnih zadataka, već i masovnu promociju lovstva i rada sa javnošću, pre svaga decom i omladinom. Pored ovih manifestacija, SPK organizuje regionalne i prekogranične lovačke manifestacije za javnu dobrobit (Dani sv. Huberta u Sv. Antonu, Dečji dani sv. Huberta, Žitnoostroški lovački festival, Dani lova u Zemplinu, itd.). SPK podržava Kuću časti i slave lova u Slovačkoj u Sv. Antonu)

[Uzgojne smotre](#)

Ocenu kvaliteta uzgoja, ispunjenosti odobrenih uzgojnih i lovnih planova divljači i ispravnosti lova trofejne divljači prema uzgojnim kriterijima vrši ocenjivačka komisija godišnje na uzgojnim smotrama koje organizuje i sprovodi okružna komora u saradnji sa nadležnom opštinskom kancelarijom. Članove ocenjivačke komisije za uzgojne smotre imenuje i razrešava okružna komora; članove centralne

komisije za ocenjivanje imenuje i razrešava komora iz reda nosilaca sertifikata Međunarodnog saveta za lov i zaštitu divljači o završenom kursu za ocenjivanje trofeja.

Kinološki događaji

Organizovanu kinologiju u Slovačkoj pokriva Slovačka kinološka unija (u daljem tekstu "SKJ"), koja predstavlja državu u međunarodnoj kinološkoj organizaciji (FCI). SKJ pokriva interes kinologa u Slovačkoj, okuplja organizacije koje se bave kinološkom delatnošću. Organizacija ispitivanja lovačke upotrebljivosti je poverena SPK-u, odnosno njenim organizacionim komponentama. Stručno telo kinologije lova je kinološko veće. Lovnu upotrebljivost psi mogu stići i na ispitima koje organizuju odgajivački i kinološki klubovi SPZ, ako se na njima ocenjuju discipline u skladu sa pravilnikom o ispitivanju lovačke upotrebljivosti. Osim toga, tokom ocenjivanja utvrđuju se urođene sklonosti pasa, koje su važan faktor u uzgoju rasnih pasa. U Slovačkoj se organizuju sledeći događaji: za ptičare, goniče, krvoslednike, jamare, uključujući međunarodne ispite u lovnu u jamarenju i međunarodne ispite za goniče.

Streljačke manifestacije

Organizacija streljačke obuke za podnosioca zahteva za lovačku dozvolu i praktični ispiti iz gađanja organizovana je prema streljaškom pravilniku SPK. SPK je član Međunarodne asocijacije lovačkog i sportskog streljaštva FITASC. Streljaški događaji se odvijaju u skladu sa odobrenim kalendарom streljačkih manifestacija. Svake godine više od 20.000 članova SPK, nosilaca lovačkih i oružanih dozvola učestvuje u raznim gađanjima, uključujući i kontrolna gađanja. Najbolji strelci, predstavnici SPK, redovno učestvuju na evropskim prvenstvima u lovnom višeboju, organizovanim pod pokroviteljstvom FITASC-a.

Klub slovačkih lovkinja

Slovački lovački klub je neprofitna lovačka organizacija osnovana u skladu sa Zakonom br. 274/2009 o lovstvu i izmenama pojedinih zakona, koji ujedinjuje građane Slovačke Republike, posebno žene koje poseduju lovačku dozvolu i deo je Slovačke lovačke komore. Cilj Slovačkog kluba lovkinja je prvenstveno podrška ženama lovcima i prijateljicama lova u njihovim lovačkim aktivnostima, podrška mladim lovkinjama, očuvanje kulture i bontona u lovnu, podrška edukaciji u lovstvu, saradnja u kreiranju mode u lovnu, promocija lovačkog kulinarstva kao pogodnog oblika zdravih prehrabnenih navika, promocija lova i zaštite prirode među građanima, posebno mladima.

[Republika Srbija](#)

Organizacija manifestacija u lovstvu Srbije pripada najčešće korisnicima lovišta kao što su lovačka udruženja okupljena u lovačke saveze ili ređe javnim preduzećima i naučno-istraživačkim organizacijama. Tradicionalne hajke na predatore, lovački zborovi ili okupljanja sokolara su uobičajeni događaji. Pored toga organizuju se i tribine, panel diskusije na aktuelne teme u lovstvu ili kursevi za lovce. Kinološki savez Srbije je takođe aktivan u organizovanju utakmica i izložbi pasa.

[Upoređenje Slovačke i Srbije](#)

U Republici Slovačkoj se organizuje više lovačkih manifestacija, na šta srpsko lovstvo može da se ugleda i primeni neke od primera dobre prakse.

[11. Glavni problemi i moguće pretnje savremenog lova - SWOT analiza](#)

[Slovačka Republika](#)

Pregled prednosti (snaga), nedostataka (slabosti) i potencijala za razvoj lovstva u Slovačkoj prikazan je u tabeli 12.

Tabela 12. SWOT analiza lovstva u Slovačkoj Republici

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - Prirodni uslovi i biodiverzitet - Kulturno nasleđe i tradicija - Uspostavljena struktura lovstva (državna uprava i Slovačka lovačka komora) - Velika članska baza lovaca - Postojanje obrazovanja lovaca u okviru formalnog obrazovanja - Funkcionalni sistem obuke i ispita - Međunarodna saradnja - Saradnja lovačke samouprave u kreiranju zakonske regulative 	<ul style="list-style-type: none"> - Regionalno povećanje populacije divljači i time shodna šteta - Prekomerno opterećenje državne uprave u oblasti lovstva - Visoka fragmentacija vlasništva nad lovištim (problem u obnavljanju revira) - Negativna percepcija javnosti o lovu - Nepravilna upotreba lovišta, prekomerno hranjenje, - Zastarela metodologija planiranja lova koja ne vodi dovoljno računa o trenutnom stanju divljači i životne sredine
Šanse	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - Korišćenje savremenih informacionih sistema - Ekologija u poljoprivrednoj proizvodnji - Uvođenje delikatnijih procedura u gazdovanju šumama - Međunarodna saradnja - Unapređenje procedura formalnog i kontinuiranog obrazovanja - Obrazovna aktivnost - Unapređenje saradnje pojedinih zainteresovanih strana (lovci, šumari, zaštita prirode, samouprava) 	<ul style="list-style-type: none"> - Uticaj klimatskih promena na predeo (smanjenje biodiverziteta, suša) - Visok nivo divljači i odabranih vrsta zaštićenih životinja - Oštećenja šumske sastojine i poljoprivrednih kultura - Širenje alohtonih vrsta divljači - Fragmentacija predela i narušavanje biokoridora - Intenzivna poljoprivreda

Republika Srbija

Da bi se bolje razumele razvojne mogućnosti lovstva u Srbiji, kao i izazovi sa kojima se ono susreće u tabeli 13 je prikazana SWOT analiza.

Tabela 13. SWOT analiza lovstva Srbije.

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> - Prirodne odlike i biodiverzitet - Nasleđe iz SFR Jugoslavije - Motivisanost lovaca da unaprede postojeće stanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Niska brojnost divljači - Neodgovarajući monitoring divljači - Nedostatak pouzdane lovačke statistike na nacionalnom nivou - Nezadovoljavajuća finansijska situacija većine korisnika lovišta
Šanse	Pretnje
<ul style="list-style-type: none"> - Saradnja sa EU u razvoju lovstva - Razmena znanja i iskustava sa EU članicama - Saradnja nauke i struke 	<ul style="list-style-type: none"> - Nezakonit lov - Neusklađen lov sa stvarnim stanjem - Prisustvo invazivnih vrsta - Postavljanje gazdinskih ciljeva na nacionalnom nivou, zasnovanim na nepouzdanim podacima

Srbija se odlikuje prirodnim bogatstvom oštećenom u izraženom biodiverzitetu. Ali uprkos prirodnim odlikama, brojno stanje divljači nije na zadovoljavajućem nivou. Kao razlog se često navodi prekomeren lov koji nije usklađen sa postojećim stanjem populacija ili lovokrađa koja je izražena pojava. Osim toga srpsko lovstvo se suočava i sa neodgovarajućim monitoringom na terenu i lošom finansijskom situacijom pogotovu u lovačkim udruženjima. Zbog toga se savremeno lovstvo nalazi ispod kvaliteta i stepena razvijenosti koje je imalo za vreme SFR Jugoslavije, uprkos mnogim entuzijastima koji pokušavaju da prevaziđu izazove sa kojima se lovni sektor susreće. Veliki problem je nepostojanje centralnog registra podataka koji bi pomogao donosiocima odluka da postavljaju ciljeve za razvoj lovstva zasnovane na stvarnoj situaciji na terenu. Mogućnost unapređenja lovstva leži u saradnji sa drugim državama koje svojim praktičnim iskustvima i znanjem mogu pomoći u razvoju lovne sektora u Srbiji. Evolusioni imperativ srpskog lovstva je angažovanje naučne zajednice koje se bavi ovom problematikom i njene saradnje sa interesnim grupama u lovnom sektoru zarad pronalaženja optimalnog rešenja.

Upoređenje Slovačke i Srbije

Stavke iznete u SWOT analizi ukazuju na mnoge sličnosti koje sektore lovstva u ove dve države čine razumljivim jedan drugom, kao i na razlike koje omogućavaju razmenu iskustava, znanja i primera dobre prakse.

12. Dalja saradnja u oblasti lovstva

Lovstvo u Srbiji ima dosta sličnosti sa Slovačkim, od istorijskog razvoja, preko prirodnih uslova, vrsta sa kojima se gadzuje ili strukture korisnika lovišta. Nasuprot Slovačke, Srbija ima problem sa smanjenom brojnošću divljači, povećanjem brojnosti invazivnih vrsta, neodgovarajućim monitoringom, lošom lovnom statistikom i neprimenom lovne legislative. Dodatni izazov lovstvu Srbije je preklapanje lovne gazdovanja sa drugim privrednim granama. Ovo su sve izazovi na koje saradnja sa Slovačkom može da odgovori. Formiranje centralne baze podataka može pomoći Srbiji da formira instrumente za dugoročno nadgledanje situacije u lovstvu. Projekti naseljavanja jelenske divljači širom Srbije su mogući budući izvori sukoba sa šumarstvom, zbog čega Srbija treba da razvije metodologiju za usklađivanje šteta od divljači. Monitoring divljači, u kojem Slovačka ima više isksutva od Srbije nisu korisni samo za organičavanje obima šteta, nego i praćenja stanja populacija invazivnih vrsta, kao što je na primer šakal. Pored svega navedenog, Slovačka ima iskustvo kako da pomogne Srbiji na putu ka pridruživanju Evropskoj Uniji, odnosno da u razvoju sektora lovstva učimo na njihovim greškama i korisitmo njihove savete.

Saradnja Slovačke i Srbije u oblasti razvoja lovstva mogla bi da bude usmerena na sledeće glavne oblasti:

- Uvođenje savremenih informacionih sistema u oblasti prikupljanja, obrade i korišćenja podataka u lovstvu
- Razmena inovativnih znanja o načinima nege životinja i predela
- Priprema i realizacija zajedničkih međunarodnih projekata
- Saradnja u oblasti povećanja nivoa stručnosti ljudskih resursa

13. Literatura

Slovačka

1. Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2021
2. Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2021
3. <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=601>
4. <https://www.shmu.sk/sk/?page=1064>
5. Červený, J., Hell, P., Slamečka, J., 2014: Ottova enciklopédia :Poľovníctvo, s. 592, ISBN:788074511028
6. Forestportal: <https://www.forestportal.sk/odborna-sekcia-i/polovnictvo/historia-a-vyvoj-polovnictva/>
7. SPZ: <https://polovnictvo.sk/o-nas/historia-polovnictva>
8. Forestportal: <https://www.forestportal.sk/odborna-sekcia-i/polovnictvo/historia-a-vyvoj-polovnictva/>
9. SPZ: <https://polovnictvo.sk/o-nas/historia-polovnictva>
10. Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny
11. Vyhláška 170/2021 Z.z.
12. Zelená správa – správa o stave lesného hospodárstva za rok 2021
(file:///C:/Users/andrej.gubka/Downloads/sprava_o_lesnom_hospodarstve_v_slovenskej_republike_za_rok_2021-3.pdf)
13. 274/2009 Z. z. Zákon o poľovníctve
14. Koncepcia rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike (<https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-polovnictva-v-slovenskej-republike/799-37-799-12537/>)
15. <https://www.prelovca.sk/>
16. <https://www.face.eu/about-face>
17. <https://www.fitasc.com/>
18. <https://iaf.org/>
19. <https://sokoliari.eu/>
20. 274/2009 Z. z. Zákon o poľovníctve
21. Koncepcia rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike (<https://www.mpsr.sk/koncepcia-rozvoja-polovnictva-v-slovenskej-republike/799-37-799-12537/>)
22. <https://www.klubslovenskychpolovnicok.sk>

Srbija

23. Agroplus. 2013. Lovstvo u Vojvodini. [online] Dostupno na sajtu: <http://agroplus.rs/serijal-lovstvo-u-vojvodini-134/> [Pristupljeno 17 mart 2014].
24. Banković, S., Medarević, M., Pantić, D., i N. Petrović. 2008. Nacionalna inventura šuma Republike Srbije. Šumarstvo 3, Jul – Septembar: 1-16.
25. Cirelli, M.T. 2006. Report on the mission of international Hunting Law consultant for development of hunting legislation of Serbia. Project GCP/FRY/003/FIN Forest Sector Development in Serbia, FAO, Belgrade.
26. Ćirović, M. 2009. Strateški menadžment, Naučno društvo Srbije, Univerzitet Singidunum, Beograd.
27. FornetSerbia. 2009. Zakon o lovstvu. [online] Dostupno na sajtu: http://www.fornetserbia.com/doc/shared/Zakon_o_lovstvu_1993.pdf [Pristupljeno 27 april 2014].
28. Jonozović, M. 2006. Report on the mission of international HUNTING POLICY consultant for development of hunting legislation of Serbia. Project GCP/FRY/003/FIN FOREST SECTOR DEVELOPMENT IN SERBIA, FAO, Belgrade.

29. Lavadinović, V. 2007. Uporedna analiza lošta Slovačke i Srbije. Diplomski rad. Univerzitet u Beogradu – Šumarski fakultet, 48 str.
30. Lavadinović, V. 2016. Analysis of the hunting sector in Serbia. PhD thesis. Albert-Ludwig University of Freiburg. Freiburg im Breisgau, Germany.
31. Lavadinović, V., Popović, Z., and D. Beuković. 2017. Characteristics of large ungulates hunting management in the Republic of Serbia at the regional level. Balkan Journal of Wildlife Research 4 (2): 11-17p.
32. Lavadinović, V.M., Popović, Z., Beuković, D.M., and K. Cokoski. 2020. Wild boar management (*Sus scrofa* L.) in the Republic of Serbia. Glasnik Šumarskog fakulteta 121: 47-60.
33. Lavadinović, V., Paunović, M., and D. Beuković. 2021. Large Carnivore Monitoring in the Carpathian Mountains – Serbia. In: Hackländer, K., Frair, J., and O. Ionescu. 2021. Large Carnivore Monitoring in the Carpathian Mountains. A joint publication by the International Council for Game and Wildlife Conservation and the Secretariat of the Carpathian Convention. BOKU-Reports on Wildlife Research & Game Management 24. University of Natural Resources and Life Sciences, Vienna
34. Lockwood, M., Worboys, G., and A. Kothari. 2012. Managing protected areas: a global guide, Routledge, London.
35. Lovački savez Srbije. 2004. Istorijat – Prvih 100 godina. [online] Dostupno na sajtu: http://www.ecolss.com/prvih_sto_godina.htm [Pristupljeno 5 novembar 2012].
36. Lovački savez Vojvodine. 2014. Istorijat. [online] Dostupno na sajtu: <http://www.lovackisavezvojvodine.com/istorijat/> [Pristupljeno 20 mart 2014].
37. Madžarević, S., i B. Nikolić. 2008. Lovstvo kroz vekove = Vâñăore de – a lungul veacurilor = Hunting over the centuries. Lovački savez Srbije, Beograd, Srbija.
38. Nonić, D., Nedeljković, J., and M. Nonić. 2013. Management of natural protected areas in Serbia– national park Djerdap, Resources of Danubian Region: the Possibility of Cooperation and Utilization, Humboldt-Club Serbien, Belgrade. (259-272)
39. Petrović, P., Bojetić, Ž., and Z., Vujošević. 1999. The Yugoslav Hyperinflation of 1992-1994: Causes, Dynamics, and Money Supply Process. Journal of Comparative Economics 27: 335-353.
40. Petrović, Lj. 2009. Lovna privreda u Kraljevini Jugoslaviji – Prilog istoriji lova. Arhiv, časopis Arhiva Jugoslavije 1-2: 76-89.
41. Popović, Z., Beuković, M., and N. Đorđević. 2012. Management in hare (*Lepus Europaeus Pall.*) population in Serbia. In: International symposium on hunting “Modern aspects of sustainable management of game population”. Zemun-Belgrade, 22-24 June, 2012. Zemun-Belgrade, Serbia.
42. Ristić, Z., i R.M. Todorović. 2009. Ocjenjivanje lovačkih trofeja. Sajnos, Novi Sad.
43. Stajić, B., Zlatanov, T., Dubrovac, T., and P. Trajkov. 2009. Past and recent coppice forest management in some regions of South Eastern Europe. Silva Balcanica 10 (1): 9-19.
44. Stanković, S., i grupa saradnika. 1992. Velika ilustrovana enciklopedija lovstva – Druga knjiga. Drugo dopunjeno izdanje. Građevinska knjiga, Beograd; Dnevnik, Novi Sad.
45. Statistički godišnjak Republike Srbije. 2022. Poljoprivreda [online] Dostupno na sajtu: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G20222055.pdf> [Pristupljeno 29 decembar 2022].
46. Strategija razvoja šumarstva. 2006. Službeni. glasnik RS, br. 59/2006, Beograd.
47. Strategija biološke raznovrsnosti Republike Srbije za period od 2011. do 2018. Biološka raznovrsnost Republike Srbije. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije. Publikum, Beograd.
48. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. 2014. Strategija razvoja lovstva Republike Srbije za period 2014 – 2029 - Nacrt. [on line] Dostupno na sajtu: http://www.minpolj.gov.rs/wp-content/uploads/datoteke/uprava_sume/Nacrt_Strategije_-za_sajt_jun_2014.pdf [Pristupljeno 22 decembra 2022].
49. Šelmić, V. i grupa autora. 1998. Lovački priručnik (deseto prerađeno i dopunjeno izdanje). Lovački savez Srbije, Beograd, Srbija.

50. Šelmić, V., Gačić, D., and A., Ćeranić. 2001. Hunting and hunting industry. Yugoslav Survey 3: 103-132.
51. Šelmić, V. i radna grupa LSS. 2001. Program razvoja lovstva Srbije 2001-2010. Lovački Savez Srbije, Beograd.
52. Todorović, D. 2011. Tito, Lov, Politika – Tito u lovnu, lov u politici. 3 izmenjeno i dopunjeno izdanje. Službeni glasnik, Beograd.
53. Turistička organizacija Srbije. 2012. O Srbiji – Činjenice. [on line] Dostupno na sajtu: <http://www.srbija.travel/o-srbiji/cinjenice/> [Pristupljeno 22 jul 2012].
54. Varićak, V. 2005. Ocenjivanje lovačkih trofeja: prema formulama CIC-a: divljač Srbije. Lovačka biblioteka "Sv. Evstatije", Lovački Savez Srbije.
55. Vesti online. 2011. Hiperinflacije koje su ušle u udžbenike ekonomije. [online] Dostupno na sajtu: <http://www.vesti-online.com/Stampano-izdanje/14-08-2011/Top-lista/157319/Hiperinflacije-koje-su-usle-u-udzbenike-ekonomije/print> [Pristupljeno 4 april 2014].
56. Vlada Republike Srbije. 2004. Činjenice o Srbiji – Osnovni podaci. [online] Available at: <http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=36> [Accessed 22 July 2012].
57. Vučićević, S., i P. Aleksić. 2006. Šumovitost Srbije. Šumarstvo 58 (3): n.p.
58. Wikipedia. 2022. Nacionalni park Đerdap. [on line] Available at: https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%BD%D0%B8_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BA_%D0%82%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B0%D0%BF [Accessed 21 February 2023].
59. Zakon o Prostornom planu Republike Srbije od 2010. do 2020. godine. 2010. Službeni glasnik RS, broj 88/2010.
60. Zakon o šumama. 2010. Službeni glasnik RS, br. 30/2010, 93/2012, 89/2015 i 95/2018.
61. Zakon o zaštiti prirode. 2009. Službeni glasnik RS, br. 36/09, 88/10, 91/10 i 14/16, Beograd.
62. Zavod za zaštitu prirode. 2022. Zaštita prirode u Srbiji [online] Dostupno na linku: <https://www.zzps.rs/wp/osnovne-informacije/> [Pristupljeno 21 decembar 2022]